

SEPTYNIOS ŠVENTOSIOS DVASIOS DOVANOS IR JŲ SAŲVEIKA SU DORYBĖMIS PAGAL ŠV. TOMĄ AKVINIETĮ

Seven Gifts of the Holy Spirit and their Interaction with the Virtues
according to St. Thomas Aquinas

SUMMARY

St. Thomas Aquinas describes the gifts of the Holy Spirit as help for a Christian moral life. It is through the gifts of the Holy Spirit that perfection of human nature is occurs as the gifts themselves are perfections, which incline a person to follow the inspiration of the Holy Spirit. Furthermore, this inspiration is God's special help for a person springing from the abundance of God's goodness. They let the Holy Spirit act in a person freely and spontaneously and are a kind of permanent right of the Holy Spirit to interfere in the life of a baptized person. Analysing activities of each gift separately, St. Thomas Aquinas divides them into contemplative and practical taking into consideration the powers of human soul, i.e., the powers of reason and appetite. Thus every gift of the Holy Spirit make perfect a certain power of human soul so that the Holy Spirit could embrace all spheres of human activity. St. Thomas Aquinas includes the gifts of the Holy Spirit into an integral structure of virtuous life where seven gifts of the Holy Spirit interact with seven virtues: four cardinal virtues and three divine or theological virtues. Finally, it is revealed that according to St. Thomas Aquinas, gifts and virtues act in a person differently. The gifts of the Holy Spirit, with their activity descending from God, bring human actions to perfection in a supernatural way, contrary to virtues, which bring human actions to perfection in a natural way. That is why a Christian reaches his final purpose – eternal life – not only by practicing virtues, but first of all by co-operation with the Holy Spirit and letting It act through its gifts.

RAKTAŽODŽIAI. Šventosios Dvasios dovanos, dorybės, įprotis, protas, valia, krikščionio dorinis gyvenimas.

KEY WORDS. The gifts of the Holy Spirit, virtues, habit, reason, will, Christian moral life.

ĮVADAS

Šventosios Dvasios dovanų teologijos šaknys glūdi Senojo Testamento pranašo Izaijo knygoje. Izaijo pranašystėje Izraelio karalius Mesijas bus apdovanotas „dvasia išminties ir įžvalgos, dvasia patarimo ir narsumo, dvasia pažinimo ir Viešpaties baimės; jo džiugesys bus Viešpaties baimė“ (Iz 11, 2-3).

Verčiant Senąjį Testamentą į lotynų kalbą, vietoj du kartus pasikartojančios Viešpaties baimės dvasios, buvo pridėta maldingumo dvasia (plg. Iz 11, 3 Vulg.). Bažnyčios Tėvai, komentuodami šią Izaijo pranašystės vietą, teigė, kad čia yra kalbama apie septynias Šventosios Dvasios dovanas. Tiek šv. Augustinas, tiek šv. Grigalius Didysis ir jais sekdamas šv. Tomas Akviniėtis, vystydami Šventosios Dvasios dovanų teologiją, rėmėsi lotyniškuoju Vulgatos vertimu kaip neginčijamu autoritetu. Todėl iš jo buvo paimti visi septyni Šventosios Dvasios dovanų pavadinimai, kurių etimologinė reikšmė buvo itin svarbi šv. Tomui, plėtojusiam savo pneumatologinę mintį. Taip pat, remdamasis Vulgata kaip svariausiu argumentu, Angeliškasis Daktaras tvirtino, kad yra tik septynios Šventosios Dvasios dovanos ir kad negali būti jų nei mažiau, nei daugiau¹.

Antikinėje krikščionybėje Šventosios Dvasios dovanos buvo suprantamos kaip gyvas pakrikštytojo dalyvavimas dieviškame gyvenime². Krikščioniškos antikinės minties genijus šv. Augustinas padėjo pamatus Šventosios Dvasios dovanų teologijai, siedamas jas su dieviškomis ir kardinaliomis dorybėmis bei Kalno pamokslo palaiminimais. Vėliau VI-VII amžių sandūroje šv. Grigalius Didysis savo moralės knygoje komentuodamas Jobo knygą, Šventosios Dvasios dovanas atskleidė kaip pagalbą krikščionio doriniam gyvenimui. Šv. Tomas Akvinielis savo doktrinoje apie Šventosios Dvasios dovanų prigimtį rėmėsi tiek šv. Augustino, tiek šv. Grigaliaus Didžiojo teologinėmis išvalgomis. Angeliškasis Daktaras atliko gilią ir išsamią šių Bažnyčios Tėvų išvalgų teologinę Šventosios Dvasios dovanų plėtotę.

ŠVENTOSIOS DVASIOS DOVANOS – DIEVIŠKA PAGALBA KRIKŠČIONIO DORINIAM GYVENIMUI

Šv. Tomas apie Šventosios Dvasios dovanas prabyla *Summa Teologica* ir *Scriptum super Sententiis* veikaluose, kuriuose pateikia darnią krikščionio dorinio gyvenimo struktūrą. Šioje struktūroje ypatingą vietą užima Šventosios Dvasios dovanos. Jos tarsi įsiterpia tarp dieviškų ir moralinių dorybių. Todėl būtų galima teigti, kad krikščionio dvasiniame gyvenime egzistuoja tam tikra hierarchija tarp dieviškų, moralinių dorybių ir Šventosios Dvasios dovanų. Pasak šv. Tomo, dieviškos dorybės turi pirmenybę prieš Šventosios Dvasios dovanas, o pastarosios yra viršesnės už kardinalias moralines dorybes³. Visi šios hierarchinės tvarkos elementai yra glaudžiai susiję tarpusavyje ir sudaro vieningą visumą. Tačiau kiekvienas šių elementų turi savitą tikslą, paskirtį bei funkcijas.

Klasikiniu yra tapęs šv. Tomo Akvinielio Šventosios Dvasios dovanų apibūdinimas: „Šventosios Dvasios dovanos yra tam tikri įpročiai, kuriais žmogus tobulai ir lengvai paklūsta Šventajai Dvasiai“⁴. Vadindamas Šventosios Dvasios dovaną įpročiu (*habitus*), šv. Tomas perima Aristotelio įpročio sampratą. Pagal Aristotelį, įprotis yra viena iš kokybės kategorijos rūšių, išsiskirianti savo pastovumu⁵. Todėl šv. Tomas sako, kad „įprotis yra kokybė“⁶. Šią šv. Tomo mintį perėmė jo mąstymo pasekėjai, Šventosios Dvasios dovanas vadindami „pastoviomis kokybėmis“⁷.

Taigi vienas iš esminių Šventosios Dvasios dovanų bruožų yra pastovumas, kurį akcentuoja ir Katalikų Bažnyčios Katekizmas, teigdamas, kad Šventosios Dvasios dovanos yra „pastovios būsenos, lenkiančios žmogų paklusti Šventosios Dvasios paskatoms“⁸. Tuo tarpu tėvas Kūdikėlio Jėzaus Marija Eugenijus pateikia kiek kitokią, labiau psichologinę šv. Tomo dovanų apibūdinimo interpretaciją. Jis dovanas vadina „priėmimo antenomis“, kurios gali priimti Dievo įkvėpimus ir leidžia Šventajai Dvasiai veikti⁹.

Kitas Šventosios Dvasios dovanų bruožas, kuris išryškėja iš šv. Tomo pateikto apibrėžimo, yra tai, kad krikščionis, veikiamas Šventosios Dvasios dovanų, lengvai (*promte*) paklūsta Šventosios Dvasios įkvėpimams. Greta šv. Tomas pateikia analogiją iš žmogaus dorinio gyvenimo, aiškindamas, kad dorybės yra įpročiai, per kuriuos sielos norėjimo galios (*vires appetitivae*) lengvai paklūsta protui¹⁰. Abiem atvejais šv. Tomas vartoja žodį *promte*, kuris šiame kontekste dar gali reikšti „greitai“, „nedelsiant“, „noriai“, „mielai“¹¹. Vartodamas šį žodį, Angeliškasis Daktaras nori pabrėžti Šventosios Dvasios veikimo pobūdį, t. y., kad per jas kaip įpročius žmogus lengvai, greitai ir noriai paklūsta Šventosios Dvasios įkvėpimui.

Trečias Šventosios Dvasios dovanų bruožas, kurį būtų galima išskirti iš minėto apibrėžimo, yra tobulumas, kuris kyla iš pačios Šventosios Dvasios. Krikščionio doriniame gyvenime tiek dieviškos, tiek moralinės dorybės reikalauja žmogiškų veiksmų, o Šventosios Dvasios dovanos nereikalauja žmogiškų pastangų, nes jos kyla iš Šventosios Dvasios, kuri per savo dovanas ateina žmogui į pagalbą. Todėl šv. Tomas galėjo teigti, kad per Šventosios Dvasios dovanas žmogus tobulai ir lengvai paklūsta Šventajai Dvasiai¹².

Kalbėdamas apie Šventosios Dvasios dovanas, Angeliškasis Daktaras taip pat nagrinėja jų vaidmenį ir svarbą išganymo perspektyvoje. Atsakydamas į klausimą, *ar Šventosios Dvasios dovanos yra būtinos išganymui*, šv. Tomas remiasi Švento Rašto autoritetu. Iš septynių Šventosios Dvasios dovanų, išvardintų Izaijo pranašystėje, išminties dovana įrašyta pirmoje vietoje, o Viešpaties baimė – paskutinėje. Jis pagrindžia šių dovanų būtinumą išganymui Išminties raštijos žodžiais: „Dievas nei vieno nemyli, kaip tik tą, kurs gyvena su išmintimi“ (Išm 7, 28 Vulg.) bei: „Kas be baimės, tas negalės būti išteisintas, nes jo [Viešpaties] rūstybės smarkumas įstums jį į prapultį“ (Sir 1, 28 Vulg.). Kadangi visos kitos dovanos įsiterpia tarp išminties ir baimės dovanų, todėl jos taip pat yra būtinos išganymui¹³.

Čia aptinkame tam tikrą *Šventosios Dvasios dovanų gradaciją*, nes šv. Tomas teigia, kad išminties dovana yra svarbiausia ir didžiausia, o baimės dovana - mažiausia¹⁴. Čia jis vėl remiasi Izaijo pranašystėje pateiktu eiliškumu, kuris parodo dovanų tobulumą, pradedant tobuliausia ir baigiant mažiausiai tobula dovana. Be to, šv. Tomas išskiria išminties, supratimo, pažinimo ir patarimo dovanas, teigdamas, kad jos yra vertingesnės už tvirtumo, maldingumo ir baimės dovanas, nes pirmosios yra susietos su proto, o likusios - su norėjimo galiomis¹⁵. Žvelgiant į šv. Tomo Akviniečio ir šv. Augustino teologinės minties sąsajas, reikėtų pastebėti, kad šv. Augustino pateiktoji dovanų gradacija yra išdėstyta kylančia tvarka, pradedant baimės ir baigiant išminties dovana, kadangi jis pasitelkia Siracido knygos eilutę: „Išminties pradžia - baimė Viešpaties“ (Sir 1, 16)¹⁶. Taigi kalbėdamas apie Šventosios Dvasios dovanų gradaciją, šv. Tomas papildo augustiniską mintį, kadangi jis, nustatydamas dovanų tobulumą, remiasi ne tik Šventuoju Raštu, bet atsižvelgia ir į žmogaus sielos galias.

Grįžtant prie Šventosios Dvasios dovanų soterologinio aspekto, reikia pastebėti, kad jis šv. Tomo mokyme yra glaudžiai susietas su žmogaus galutiniu tikslu. Šv. Tomas teigia, kad žmogaus protas negali siekti galutinio tikslo, jei jis nėra perkeistas dieviškomis dorybėmis. Tačiau šis perkeitimas nėra pakankamas, nes žmogus netobulai myli ir pažįsta Dievą. Todėl yra reikalinga pagalba iš Dievo - Šventosios Dvasios įkvėpimas (*instinctus*) ir judėjimas (*motio*)¹⁷. Kad pagrįstų savo teiginį, Angeliškasis Daktaras pasitelkia šv. apaštalo Pauliaus žodžius: „Visi, vedami Dievo Dvasios, yra Dievo vaikai. O jei esame vaikai, tai ir paveldėtojai“ (Rom 8, 14. 17). Iš šios Laiško romiečiams ištraukos šv. Tomas Akvinietis daro išvadą, kad niekas negali pasiekti Dievo vaikų paveldo, t. y. dangaus, jei nėra judinamas ir vedamas Šventosios Dvasios¹⁸.

Tad sekant šv. Tomo mintimi, šis Šventosios Dvasios judinimas bei vedimas ir yra Šventosios Dvasios dovanos, kurios yra būtinos krikščioniui, siekiančiam galutinio tikslo - išganymo.

Kitas klausimas, kurį nagrinėja šv. Tomas Akvinietis, nukreiptas į vidinę Šventosios Dvasios dovanų struktūrą, t. y., *kaip dovanos siejasi tarpusavyje*. Svarstydamas šį klausimą, šv. Tomas remiasi šv. Grigaliaus Didžiojo Jobo knygos komentaro įžvalgomis. Šis Bažnyčios Tėvas aiškina, kad septyni Jobo sūnūs ir trys dukterys simbolizuoja septynias Šventosios Dvasios dovanas bei dieviškas dorybes - tikėjimą, viltį ir meilę, - o jų bendros vaisės vienas kito namuose - tarpusavio ryšį ir papildomumą¹⁹. Būtent šią didžiojo popiežiaus įžvalgą šv. Tomas pateikia kaip pagrindinį argumentą, teigdamas, kad visos Šventosios Dvasios dovanos yra tarpusavyje susietos, viena kitą papildo ir negali egzistuoti krikščionio gyvenime viena be kitos²⁰.

Tačiau Angeliškasis Daktaras nesustoja ties šv. Grigaliaus Didžiojo įžvalgomis, bet bando atskleisti Šventosios Dvasios dovanų tarpusavio sąveikos priežastį. Šiam tikslui jis pasitelkia Laiško romiečiams eilutes: „Dievo meilė išlieta mūsų širdyse Šventosios Dvasios, kuri mums duota“ (Rom 5, 5). Cituodamas šią Šventojo Rašto vietą, šv. Tomas nori pabrėžti glaudų ryšį tarp meilės ir Šventosios Dvasios. Tai būdinga visai jo pneumatologinei minčiai, nes traktate *De Trinitate* (Apie Švč. Trejybę) šv. Tomas net sutapatina trečiąjį Švč. Trejybės asmenį - Šventąją Dvasią su meile (*amor*)²¹. Ši trejybinė perspektyva nušviečia ir dorinį krikščionio gyvenimą, kuriame meilė (*caritas*) užima svarbiausią vietą ir vaidmenį. Todėl šv. Tomas galėjo teigti, kad „...Šventosios Dvasios dovanos tarpusavyje yra susietos meilėje: tai reiškia, kas turi meilę, tas turi visas Šventosios Dvasios dovanas; nes be meilės nieko negalima turėti“²². Šie žodžiai tik patvirtina meilės pirmumą krikščionio gyvenime ir ataidi šv. apaštalo Pauliaus himno meilei žodžius: „Jei [...] neturėčiau meilės, aš būčiau niekas“ (1 Kor 13, 2).

Šv. Tomas Akvinietis, atlikdamas išsamią Šventosios Dvasios dovanų teologinę analizę, ne tik ieško jų tarpusavio vidinių sąsajų, bet ir *susieja jas su Kalno pamoksle Kristaus paskelbtais palaiminimais*. Tai - tiesioginis šv. Augustino mokymo aidas, kurį šv. Tomas

praplėtė ir integravo į savo doktriną. Šv. Augustinas pirmasis susiejo septynias Šventosios Dvasios dovanas su septyniais Kalno pamokslo palaiminimais:

- išminties dovana - „Palaiminti taikdariai: jie bus vadinami Dievo vaikais“ (Mt 5, 9).
- supratimo dovana - „Palaiminti tyraširdžiai: jie regės Dievą“ (Mt 5, 8).
- patarimo dovana - „Palaiminti gailestingieji: jie susilauks gailestingumo“ (Mt 5, 7).
- pažinimo dovana - „Palaiminti liūdintys: jie bus paguosti“ (Mt 5, 4).
- tvirtumo dovana - „Palaiminti alkstantys ir trokštantys teisumo: jie bus pasotinti“ (Mt 5, 6).
- maldingumo dovana - „Palaiminti romieji: jie paveldės žemę“ (Mt 5, 5).
- baimės dovana - „Palaiminti turintys vargdienio dvasią: jų yra dangaus karalystė“ (Mt 5, 3).

Aštuntasis palaiminimas: „Palaiminti persekiojami dėl teisumo: jų yra dangaus karalystė“ (Mt 5, 10), - anot šv. Augustino, vienija visus kitus septynis palaiminimus. Jis yra tobulo krikščionio, kankinio palaiminimas, todėl neturi atskiro susiejimo su konkrečia dovana²³. Kadangi šv. Tomas gyveno XIII amžiuje, kuriame kankinystės problematika nebuvo labai aktuali, todėl jis teigė, kad aštuntasis palaiminimas atliepia pirmąjį („Palaiminti turintys vargdienio dvasią“) ir neturi sau būdingos dovanos²⁴. Greičiausiai dėl to Angeliškasis Daktaras susieja šiuos du palaiminimus, kadangi tiek turintiems vargdienio dvasią, tiek persekiojamiems dėl teisumo Kristus pažada tą patį atlygį - dangaus karalystę.

Tačiau šv. Tomui labiausiai rūpi išsiaiškinti, kas Šventosios Dvasios dovanas sieja su palaiminimais. Jis mano, kad palaiminimai kyla krikščionio sieloje, įtakojant Šventosios Dvasios dovanoms, ir reprezentuoja aukštą idealą, kurį krikščionis gali pasiekti tik su ypatinga dieviška pagalba - Šventosios Dvasios dovanomis²⁵. Kristaus Kalno pamokslo palaiminimai yra nukreipti į amžinąją palaimą, kuri yra krikščioniško gyvenimo galutinis tikslas. Pasak šv. Tomo Akviniečio, šiam tikslui pasiekti nepakanka vien proto pastangų ir dorybių, bet reikalingas Šventosios Dvasios dovanų veikimas, pasireiškiantis paklusnumu Šventajai Dvasiai, kuri kviečia ir veda žmogų į šį tikslą²⁶. Tokioje perspektyvoje Šventosios Dvasios dovanos pasirodo kaip veiksmingesnė priemonė už dorybes, siekiant gyventi palaiminimais ir artėti prie galutinio tikslo - amžinos palaimos danguje.

Šv. Tomas tiek *Summa Theologica*, tiek *Scriptum super sentiis* veikaluose nagrinėja klausimą, ar Šventosios Dvasios dovanos išliks danguje. *Scriptum super sentiis* knygoje jis teigia, kad jos išliks danguje ir argumentuoja anksčiau padarytomis išvadomis, kad Šventosios Dvasios dovanos yra antgamtinis, dieviškas veikimas žmoguje, kuris pranoksta žmogišką veikimą²⁷. Visi žmogiški veiksmai yra grindžiami žmogaus prigimtimi, o dieviškas veikimas kyla iš paties Dievo²⁸. Kadangi Šventosios Dvasios dovanos yra paties Dievo veikimas žmoguje, todėl jos ir išliks danguje. Tačiau šv. Tomas patikslina, kad danguje pakis Šventosios Dvasios

dovanų raiškos būdas ir aplinkybės. *Summa Theologica* veikale jis aiškina, kad dangaus šlovėje, išnykus blogiui, Šventosios Dvasios dovanos galės tobuliau reikštis palaimintųjų gyvenime, nes išnyks visos kliūtys, trukdžiusios būti vienybėje su aukščiausiuoju gėriu - Dievu²⁹. Taip pat pranykus medžiaginio pasaulio sąlygojimams, nebeliks ir to Šventosios Dvasios dovanų reiškimosi būdo, kuris buvo su jais susietas, kaip antai, nuodėmės baimė ar tvirtumas įveikiant sunkumus. Bet tešis toks Šventosios Dvasios dovanų veikimas, kuris buvo nukreiptas tiesiogiai į Dievą, pvz., pagarba Jam³⁰.

Pabrėždamas Šventosios Dvasios dovanų svarbą, popiežius Leonas XIII Enciklikoje *Divinum illud munus* patvirtino šv. Tomo mintį, kad šios dovanos išliks danguje, tik daug tobulesniu būdu³¹. Tad galima teigti, kad Šventosios Dvasios dovanos yra amžinos, nes lieka krikščionio sieloje ir po mirties.

Šventosios Dvasios dovanų amžinumo aspektas atskleidžia ypatingą jų vietą krikščionio gyvenime, nes pasak šv. Tomo, jos yra „pats dieviškumas, esantis žmoguje savitu būdu“³². Tai yra malonės darbas žmoguje, kuris keičia ir tobulina žmogaus prigimtį bei pakylėja žmogišką veikimą į dievišką plotmę. Šis tobulinimas vyksta per Šventosios Dvasios dovanas, nes jos pačios yra tobulumai, kurie palenkia žmogų sekti Šventosios Dvasios įkvėpimu³³. Šis įkvėpimas - tai ypatinga Dievo pagalba žmogui, kylanti iš Dievo gerumo pertekliaus³⁴. Dievas nori tokiu būdu įeiti į glaudesnę, asmenišką santykį su žmogumi ir padėti jam siekti šventumo. Todėl H. F. Blunt teigia, kad Šventosios Dvasios dovanos yra asmeninio pobūdžio, skirtos kiekvieno Bažnyčios nario pašventinimui³⁵. Tuo jos skiriasi nuo kito Šventosios Dvasios veikimo būdo charizmomis, kurios yra skirtos „bendram labui“ (1 Kor 12, 7), t. y. visos Bažnyčios pašventinimui. Šioje perspektyvoje krikščioniškasis šventumas įgauna pneumatologinį pobūdį, nes šventu tampama ne tik praktikuojant moralines dorybes, bet ir visiškai atsidavus į Dievo rankas, lengvai bei noriai paklūstant Dvasios įkvėpimams³⁶. Šventosios Dvasios dovanos leidžia Šventajai Dvasiai laisvai ir spontaniškai veikti žmoguje. Jos yra tarsi nuolatinė teisė įsikišti Šventajai Dvasiai į pakrikštytojo gyvenimą³⁷. Šios dovanos yra gaunamos kartu su dieviškomis ir įdiegtomis kardinaliomis dorybėmis per pašvenčiamąją malonę Krikšto metu³⁸. Tad Šventosios Dvasios veikimo tikslas yra per savo dovanas sukelti malonės veikimą pakrikštytajame ir taip jame auginti pašvenčiamąją malonę, kuri yra šventumo šaltinis³⁹. Šv. apaštalas Paulius skelbia: „Tokia gi Dievo valia - jūsų šventėjimas“ (1 Tes 4, 3). O Šventosios Dvasios dovanų paskirtis ir yra padėti krikščioniui džiaugsmingai išpildyti šią Dievo valią.

KONTEMPLIATYVIOS IR PRAKTINĖS DOVANOS

Šv. Tomas Akviniėtis *Scriptum super Sententiis* veikale, kalbėdamas apie septynias Šventosios Dvasios dovanas, perskiria jas į kontempliatyvias ir praktines. Šią perskyrą jis atliko

atsižvelgdamas į tuo metu teologijoje vyravusią tendenciją skirti kontempliatyvųjį bei aktyvųjį, apaštalinį gyvenimą. Todėl jis vienas dovanas (išminties, supratimo, patarimo, žinojimo) priskiria kontempliatyviajam, o kitas (tvirtumo, maldingumo ir baimės) - aktyviajam gyvenimo būdai⁴⁰. O vėlesniame savo veikle *Summa Theologica* šv. Tomas dovanas išskiria pagal žmogaus sielos galias, kurias apibrėžia kaip proto (*ratio*) ir norėjimo galias (*vires appetitivae*)⁴¹. Jis nurodo, kad kiekviena Šventosios Dvasios dovana tobulina tam tikrą sielos galią. Pasak šv. Tomo, žmogaus protas yra spekuliatyvus ir praktinis, jis suvokia (*apprehendere*) tiesą ir sprendžia (*judicare*) apie ją. Taigi spekuliatyvaus proto suvokimą tobulina supratimo dovana, o jo sprendimą - išminties dovana. Praktinio proto suvokimą tobulina patarimo dovana, o sprendimą - pažinimo dovana⁴².

Šv. Tomas norėjimo galias išskiria pagal santykį su kitais asmenimis ir su pačiu savimi. Taip pat jis šioms galioms dar priskiria netvarkingą polinkį - geismingumą (*concupiscentia*). Taigi maldingumo dovana tobulina tą norėjimo galią, kuri nukreipta į kitus asmenis, o galią, nukreiptą į save, tobulina tvirtumo dovana, ypač iškilus pavojaus grėsmei. Kovai prieš geismingumą yra skirta Viešpaties baimės dovana⁴³.

Akviniėtis pateikia gana plačią panoramą, kaip Šventosios Dvasios dovanos atitinka ir tobulina žmogaus sielos galias. Kadangi proto galios yra nukreiptos į tiesą, jos vadinamos kontempliatyviomis, o norėjimo galios, kurios yra nukreiptos į įvairius gėrius, - praktinėmis. Todėl ir Šventosios Dvasios dovanos, tobulindamos atitinkamas sielos galias, yra vadinamos kontempliatyviomis ir praktinėmis.

BAIMĖS DOVANA

Pats baimės dovanos (*donum timoris*) pavadinimas sukelia tam tikrą problematiką ir reikalauja išsamios teologinės analizės. Kadangi žmogiškoje patirtyje yra gana daug įvairių baimės formų, todėl šv. Tomui labai svarbu pirmiausia išsiaiškinti, kas yra baimės objektas. Jis teigia, kad baimės objektas gali būti dvejopas: blogis, kurio žmogus vengia, ir tikrovė, iš kurios gali atsirasti blogis⁴⁴. Pirmuoju atveju Dievas, kuris yra absoliutus gėris, negali būti baimės objektas. Tai prieštarautų pačiai Dievo esmei, nes Jame kaip aukščiausiam gėryje nėra ir negali būti jokio blogio. Tad Dievo egzistavimas negali žmogui kelti baimės ar grėsmės. Antruoju atveju Angeliškasis Daktaras nurodo, kad žmogus gali bijoti paties Dievo dėl to, kad iš Jo gali sulaukti bausmės blogio, tačiau žmogui tai yra ne absoliutus, bet reliatyvus blogis⁴⁵. Tuo norima pasakyti, kad bausmė nėra savitikslė, bet galutinio tikslo atžvilgiu ji pasirodo kaip priemonė, kreipianti į šį tikslą. Todėl šv. Tomas daro išvadą, kad bausmės blogis iš esmės yra gėris ir Dievas gali būti jo autorius⁴⁶.

Dievo baimė gali kilti ir iš žmogaus santykio su Dievu, kai į jį įsiterpia nuodėmės blogis. Žmogus bijo nusidėti, nes nuodėmė atskiria jį nuo Dievo. Šv. Tomas pabrėžia, kad šiuo atveju ne Dievas, bet žmogus yra nuodėmės blogio autorius, kuris per savo nuodėmes atsitolina nuo Dievo⁴⁷. Taigi Dievo baimė pasireiškia bijant bausmės ir nuodėmės blogio. Tai tartum dvi Dievo baimės pusės, kurios išryškėja teisingumo akivaizdoje, nes bausmė yra atlygis už nuodėmes. Dievo baimė tampa galimybe išvengti bausmės ir nuodėmės blogio. Todėl šv. Tomas teigia, kad Dievo baimė yra pagrįsta ir derama žmogaus nuostata Dievo atžvilgiu⁴⁸.

Tačiau šv. Tomui svarbu išsiaiškinti, kokia yra baimės prigimtis, todėl jis išskiria keturias baimės rūšis: žmogišką arba pasaulio (*humanum vel mundanum*), pradinę (*initialis*), vergišką (*servilis*) ir sūnišką arba skaisčiąją (*filialis vel castus*) baimes. Pirmiausia šv. Tomas išskiria žmogišką arba pasaulio baimę iš kitų kaip iš esmės blogą ir nieko bendra neturinčią su Dievo baimė. Tokia baimė kyla dėl grėsmės prarasti pasaulio gėrybes ir jo teikiamus malonumus. Šv. Tomas nesmerkia natūralios žmogaus baimės prarasti sveikatą, turtą, bet jei tai tampa pagrindiniu tikslu bet kokia kaina išsaugoti visas šias gėrybes, tokią baimę jis laiko ydinga, remdamasis Jėzaus žodžiais: „Nebijokite tų, kurie žudo kūną“ (Mt 10, 28)⁴⁹. Taigi čia aptinkame šv. Tomo minčiai būdingą, iš aristotelinės filosofijos perimtą tikslo perspektyvą, kurioje iškyla tam tikra gėrybių hierarchija. Jei šioje hierarchijoje aukščiausią vietą užima pasaulio gėrybės, tai baimė jų netekti kyla iš pasaulio dvasios ir yra priešinga Šventosios Dvasios baimės dovanai.

Kita šv. Tomo nagrinėjama baimės rūšis yra vergiška baimė. Tai baimė bausmės, kuri gali ištikti žmogų už padarytas nuodėmes. Ši baimė kyla ne iš Dievo ar artimo meilės, bet iš savimeilės, nes bijoma prarasti asmeninę gerovę ir užsitraukti bausmę⁵⁰. Todėl geri darbai atliekami ne iš meilės Dievui, bet iš baimės elgtis priešingai. Šv. Tomas mano, kad ši vergiška baimė kyla iš Šventosios Dvasios, bet nėra jos dovana, nes yra netobula ir nepakankama⁵¹. Kai santykiyje su Dievu vyrauja vergiška baimė, žmogus žvelgia į Dievą kaip į reiklų šeimininką ar tironą, kuris baudžia už kiekvieną prasižengimą. Tokiame santykiyje žmogui sunku priimti Dievą kaip meilę, Dievą, kuris pasilenkia prie žmogaus ir siekia vienybės su juo. Popiežius Jonas Paulius II pažymi: „Šis santykis veikia būdingas tokiam pasauliui, kuriame nėra Dievo“⁵². Kita vertus, Dievo teismo ir Jo bausmių baimė gali būti naudinga geriems tikslams, kai Dievo meilė dar nėra tapusi vieninteliu žmogaus veiksmų motyvu. Ši baimė yra kaip priemonė išsilaikyti teisingame kelyje⁵³. H. F. Blunt pastebi, kad vergiška baimė yra būdinga Senojo Testamento žmogui⁵⁴, nes šv. apaštalas Paulius skelbia: „Jūs gi esate gavę ne vergystės dvasią, kad vėl turėtumėte bijoti, bet gavote išsūnystės dvasią, kurioje šaukiame: „Aba, Tėvel!“ (Rom 8, 15).

Nuo išminties raštijos teiginio: „Išminties pradžia - baimė Viešpaties“ (Sir 1, 16 Vulg.) greičiausiai kilo pavadinimas pradinės baimės, kuri įsiterpia tarp vergiškos ir sūniškos baimės. Ji turi tiek vergiškos, tiek sūniškos baimės elementų: bijo bausmės ir dėl to vengia nuodėmės bei gerbia Viešpatį ir Juo pasitiki. Anot šv. Tomo, ji yra būdinga pradedantiems tikėjimo kelią⁵⁵.

Tačiau pradinė baimė nuo vergiškos skiriasi tuo, kad yra labiau nukreipta į nuodėmės blogį, bet ne į bausmę, o nuo sūniškos baimės ji skiriasi meilės netobulumu, kadangi skaisčiajai baimei yra būdinga tobula meilė⁵⁶. Pradinė baimė yra pozityvesnė už vergiškąją, nes veda į tobulesnį tarnavimą Dievui ir galiausiai į sūnišką baimę⁵⁷.

Pastaroji, t. y. sūniška arba skaisčioji baimė, yra tobuliausia iš visų, nes būtent ją šv. Tomas sutapatina su Viešpaties baimės dovana. Ji kyla iš Dievo meilės ir todėl yra vadinama sūniška, kai į Dievą kreipiamės kaip į savo Tėvą. Taip pat ji vadinama skaisčiają, kai Dievą metaforiškai vadiname savo sielos sužadėtiniu⁵⁸. Tokioje meilės perspektyvoje Dievo baimė įgyja visiškai kitokį matmenį. Bijomasi ne paties Dievo, bet visko, kas galėtų mus atitolinti nuo Jo. Tai vaiko, draugo ar sutuoktinio baimė, kuri nenori jokiais būdais įskaudinti mylimą asmenį⁵⁹. Tokiu būdu žmogus vengia net ir mažiausios nuodėmės, kuri galėtų ižeisti Dievo meilę. Nors šios baimės objektas yra nuodėmės blogis, tačiau šv. Tomas pabrėžia, kad skaisčioji baimė bijo ne bausmės kaip atlygio už nuodėmes, bet nutolimo, atsiskyrimo nuo mylimojo⁶⁰. Čia galime išvelgti sąsają su šv. apaštalo Jono žodžiais: „Tobula meilė išveja baimę“ (1 Jn 4, 18). Kai žmogaus santykis su Dievu yra pagrįstas meile, nebėra vietos vergiškai bausmės baimei. Todėl popiežius Jonas Paulius II pastebi, kad Šventosios Dvasios dovanota baimė išlaisvina žmogaus sielą iš vergiškos baimės⁶¹.

Kad Šventoji Dvasia galėtų žmoguje laisvai veikti, reikalingos tam tikros sąlygos. Viena iš tokių, kaip rašo šv. Tomas, yra klusnumas ir nesipriešinimas Šventosios Dvasios veikimui⁶². Čia į pagalbą ateina baimės dovana, kuri ir pagimdo krikščionio sieloje šį klusnumą. O iš jo kyla pagarba Dievui⁶³, kuri yra glaudžiai susijusi su sūniška baime, kadangi tiek sūniška baimė turi savyje pagarbos elementų, tiek pagarba - baimės elementų. Todėl Šventasis Raštas sako: „Pagarbi Viešpaties baimė yra Viešpaties dovana“ (Sir 1, 13). Tai yra autentiška kūrinio laikysena Dievo Kūrėjo atžvilgiu. Pagarbi baimė, kuri yra Dvasios dovana, neleidžia žmogaus sieloje viešpatauti puikybei⁶⁴, per kurią žmogus išaukština pats save, norėdamas užimti Dievo vietą. Taigi Šventoji Dvasia suteikia krikščioniui baimės dovaną kaip priemonę kovai prieš puikybę. Šv. Tomas teigia, kad žmogus, tobulai bijodamas Dievo, netrokšta savęs išaukštinti ar puikuotis šlove bei turtais⁶⁵. Tokia dvasinė nuostata kyla iš dvasios neturto, kuris naikina puikybę.

Tad įveikdama puikybę, baimės dovana žmogaus sielą įveda į širdies neturto būseną - dvasios vargdienių palaiminimą⁶⁶. Štai kodėl augustinischoje-tomistinėje teologinėje tradicijoje baimės dovana yra susiejama su pirmuoju Kalno pamokslo palaiminimu. Ši baimės dovana yra pamatinė, kadangi leidžia kitoms dovanoms vaisingai veikti, nes tik sutramdžius puikybę Šventoji Dvasia gali žmoguje toliau vykdyti savo darbą.

Analizuodamas Šventosios Dvasios tvirtumo dovaną (*donum fortitudinis*), šv. Tomas Akviniėtis siekia išsiaiškinti, kuo ji skiriasi nuo tvirtumo dorybės, tuo labiau, kad tiek dovana, tiek dorybė turi tą patį pavadinimą. Žodis *fortitudo* kilęs iš veiksmažodžio *forcio*⁶⁷, kuris lotynų kalboje reiškia „pripildyti“, o tuo tarpu *fortitudo* reiškia „tvirtumą“, „stiprumą“, „drąsą“ ir „narsumą“⁶⁸. Tvirtas žmogus yra pripildytas visų šių savybių. Todėl šv. Tomui ir svarbu atlikti perskyrą tarp žmogiško tvirtumo ir antgamtinio, kuris yra Dvasios dovana. Žmogus pagal savo prigimties savybes ir būdą turi stiprybės daryti gera, esant tam tikroms kliūtims ar sunkumams, bei išverti, pakelti kokio nors blogio poveikį⁶⁹. Jam dažnai tenka susidurti su kliūtimis ar sunkumais, kuriuos pakelti ir įveikti reikalingas tvirtumas. Kai geri veiksmai sunkiose aplinkybėse ir išvermingumas blogio akivaizdoje kartojasi, galima kalbėti apie tvirtumo dorybę. Tačiau ši dorybė pasireiškia įveikiant įprastinius, kasdienes sunkumus, o įveikiant išskirtinius sunkumus moralės ir tikėjimo srityje, tvirtumo dorybės nepakanka⁷⁰. Čia į pagalbą ateina Dievo duotas tvirtumas, kuris yra Šventosios Dvasios dovana. Ji padeda krikščionims įveikti visus sunkumus, kurie juos atitraukia nuo gėrio praktikavimo⁷¹.

Viso krikščioniško gyvenimo tikslas yra amžinasis gyvenimas. Šv. Tomas nuolatos pabrėžia, kad jis pranoksta žmogiškas jėgas. Siekiant šio tikslo gali grėsti netgi mirtini pavojai⁷², pavyzdžiui, krikščionių persekiojimai, visuomenės priešiškus krikščioniškiems principams ir pan. Šventoji Dvasia per tvirtumo dovaną taip sustiprina žmogaus valią, kad ši nepaisant jokių pavojų nepaliautų siekti galutinio tikslo - amžinojo gyvenimo. Be to, tvirtumo dovana iš žmogaus sielos pašalina baime, kuri natūraliai iškyla pavojaus akivaizdoje. Šiai baimei įveikti nepakanka žmogiško tvirtumo, bet reikia dieviškos pagalbos, nes antgamtinio tikslo akivaizdoje stiprėja ir pavojai, kurie tyko, siekiant šio tikslo⁷³. Tad tvirtumo dovana atsiskleidžia kaip nuolatinė jėga, kurią Šventoji Dvasia perteikia žmogaus valiai, kad jam padėtų išverti blogio poveikį, padrasintų prieš pavojus ir paskatintų narsiai imtis sunkiai įgyvendinamų dalykų⁷⁴.

Pasinaudodamas psalmininko žodžiais: „Juk per tave galiu paimti užkardą, su savo Dievu galiu peršokti mūrą“ (Ps 18, 30), šv. Tomas teigia, kad tvirtumo dovanos matmuo yra Dievo galybės veikimas, kuris į pagalbą ateina žmogiškam silpnumui⁷⁵. Tokioje perspektyvoje žmogiškas silpnumas tampa Dievo galybės pasireiškimo vieta, nes šv. apaštalas Paulius sako: „Būdamas silpnas, esu galingas“ (2 Kor 12, 10). Šventosios Dvasios galybė per tvirtumo dovaną iš vidaus užvaldo visą žmogų ir padeda jam atlikti Dievo darbus bei kovoti dėl Jo dievišku būdu⁷⁶. Ši kova pasiekia savo aukščiausią laipsnį kankinystėje. Todėl tvirtumo dovaną galėtume pavadinti kankinių dovana, nes popiežius Jonas Paulius II pabrėžia, kad ji reiškiasi „...ypatingai kankinystėje; ne vien kraujo, bet ir širdies kankinystėje, taip pat ligos, silpnumo ir negalios kankinystėje“⁷⁷. Ji padeda kankiniams laikytis tiesos ir tikėjimo liudijimo iki mirties, o patiriantiems širdies išbandymus - atsisakyti tam tikrų malonumų ar prigimtinių polinkių vardan

aukštesnio tikslo. Šv. Tomas teigia, kad kankinystė yra didžiausios meilės ženklas⁷⁸, nes Jėzus Paskutinės Vakarienės metu kalbėjo: „Nėra didesnės meilės, kaip gyvybę už draugus atiduoti“ (Jn 15, 13). Kankinystei yra būdingas tvirtumas⁷⁹, kuris tampa tobulu tik per Šventosios Dvasios tvirtumo dovaną ir kyla iš meilės, be kurios jokia kankinystė neturi prasmės, kadangi šv. apaštalas Paulius skelbia: „... jeigu atiduočiau savo kūną sudeginti, bet neturėčiau meilės, nieko nelaimėčiau“ (1 Kor 13, 3). Todėl A. Riaud pastebi, kad tvirtumo dovana spontaniškai ir tarsi natūraliai kreipia žmogaus sielą siekti didelių dalykų Dievo šlovei⁸⁰.

Angeliškasis Daktaras nurodo, kad Šventosios Dvasios tvirtumo dovana turi dvejopą vaisingumą, kuris pasireiškia kantrybe ir ištverme. Ištvermė pasirodo, kuomet reikia pakelti tam tikrą blogį, o kantrybė pasireiškia ilgai laukiamo ar daromo gėrio akivaizdoje⁸¹. Pavyzdžiui, kokia nors liga, silpnumas ar negalia yra blogis žmogui, ir šiuo atveju tvirtumo dovana pasireiškia per ištvermę, kuri padeda pakelti šį blogį. Iš to galima daryti išvadą, kad tvirtumo dovana yra labai svarbi krikščioniui jo mirties valandą, nes padeda išverti paskutinę kovą ir pasiekti trokštamą tikslą - amžinąjį gyvenimą. Taip pat, anot šv. Tomo, ištvermė apsaugo žmogų nuo žlugdančio liūdesio⁸², kaip sako šv. apaštalas Paulius: „Šio pasaulio liūdesys veda į mirtį“ (2 Kor 7, 10). Išbandymo akimirkomis liūdesys užtemdo gėrio suvokimą, todėl yra reikalinga ištvermė, kuri blogio akivaizdoje neleidžia liūdesiui įsiviešpatauti žmogaus sieloje⁸³.

Antrasis tvirtumo dovanos vaisius - kantrybė - padeda ilgai viltis ir kantriai laukti trokštamo gėrio⁸⁴. Todėl H. F. Blunt pastebi, kad tvirtumo dovana žmogui leidžia kantriai išlaukti, kol Šventoji Dvasia jame užbaigs savo tobulinimo darbą⁸⁵. Be to, kantrybė suteikia krikščioniui pastovumo, darant gerus darbus. Tad Šventoji Dvasia per tvirtumo dovaną įkvepia sielą didžiadvasiškai bei kantriai atlikti net mažiausius kasdieniškus darbus ir pareigas.

Tvirtumo dovana, pasak šv. Tomo, atitinka ketvirtąjį Kalno pamokslo palaiminimą: „Palaiminti alkstantys ir trokštantys teisumo: jie bus pasotinti“ (Mt 5, 6). Kadangi tvirtumo dovanos paskirtis yra padėti krikščioniui įveikti visus sunkumus, išskylančius tikėjimo kelyje, tai ir darant teisumo darbus pasitaiko įvairių kliūčių, kurias pašalina tvirtumo dovana⁸⁶. Tačiau svarbiausia, kad šie darbai būtų atliekami su nenumaldomu teisumo troškulių, kuris yra ketvirtojo palaiminimo esmė⁸⁷. Teisumo alkis ir troškulis lydi krikščionį visą gyvenimą, nes iš esmės jis yra nenumaldomas, tik laikinai patenkinamas. Kaip žmogui nuolatos reikia vandens ir duonos troškuliui ir alkiui numalšinti, taip ir jo siela nuolatos alksta ir trokšta teisumo. Tačiau, kad šis teisumo troškimas būtų įgyvendinamas, reikia daug jėgų ir ištvermės. Čia Šventoji Dvasia ateina į pagalbą su tvirtumo dovaną, perteikdama krikščioniui savo pačios jėgą ir veržlumą⁸⁸. Taigi Šventoji Dvasia suteikia tikinčiajam antgamtinio tvirtumo, kuris įgalina jį, įveikiant visas kliūtis, gyventi alkstančių ir trokštančių teisumo palaiminimu.

Šventosios Dvasios maldingumo dovanos (*donum pietatis*) pavadinimas turi daug platesnę reikšmę nei vien pamaldumas, dievotumas. Lotynų kalboje žodis *pietas* taip pat apima ir tokias reikšmes kaip „pareigos jausmas“, „meilė“, „pagarba“, „ištikimybė“, „teisingumas“, „gailestis“⁸⁹. Kalbėdamas apie maldingumą, šv. Tomas pirmiausia atskiria maldingumo dovaną nuo maldingumo dorybės. Pastaroji pasireiškia per pagarbą ir meilę tėvams bei tėvynei⁹⁰. Dėl kultūrinio ir socialinio savo laikmečio sąlygojimo šv. Tomui maldingumo dorybė pirmiausia yra nukreipta į tėvo asmenį, tartum į vaikų egzistavimo pradą, todėl jam derama reikšti išskirtinį paklusnumą ir pagarbą⁹¹. Paklusnumas ir pagarba tėvui įpareigoja rodyti pagarbą ir meilę kiekvienam šeimos nariui, todėl lygiai taip pat maldingumo dorybė reiškiasi ir tėvynės atžvilgiu. Pagarba bei klusnumas tėvynei atitinkamai reikalauja pagarbos ir meilės tėvynainiams bei visiems draugiškai nusiteikusiems jų atžvilgiu⁹². Taigi esminiai maldingumo dorybės elementai yra pagarba, paklusnumas ir meilė, kuriais yra grindžiami žmogaus santykiai su šeimos nariais bei tėvynainiais.

Šventosios Dvasios maldingumo dovana reiškiasi analogiškai, kaip ir maldingumo dorybė, tik čia jau kalbama ne apie žemišką, bet apie dangišką tėvystę. Šv. apaštalo Pauliaus žodžiuose: „Jūs [...] gavote sūnystės Dvasią, kurioje šaukiame: „Aba, Tėve!“ (Rom 8, 15) Angeliškasis Daktaras įžvelgia maldingumo dovaną⁹³. Ji įveda tikintįjį į santykį su Dievu kaip Tėvu, kurį mums apreiškė Kristus. Jis išmokė mus „Tėve mūsų“ maldos, kurioje į Dievą kreipiamės kaip į savo Tėvą (Plg. Mt 6, 9). Būtent maldoje kartodami Tėvo vardą mes atrandame dangiškos tėvystės prasmę ir taip atsakome į savo pašaukimą - būti savo Tėvo vaikais⁹⁴. Tai yra ypatingas maldingumo dovanos veikimas. Taip pat šv. Tomas pastebi, kad kaip per maldingumo dorybę rodoma meilė, pagarba ir klusnumas žemiškajam tėvui, taip per maldingumo dovaną tikintysis rodo meilę, pagarbą ir klusnumą savo dangiškajam Tėvui⁹⁵. Šv. apaštalas Paulius rašo, kad būtent iš Tėvo „kiekviena tėvystė danguje ir žemėje turi vardą“ (Ef 3, 15). Ši dangiška tėvystė apima ir visas kitas tėvystės formas. Todėl maldingumo dovana įkvepia pagarbą bei klusnumą ir dvasiniam tėviškam autoritetui, ar tai būtų Šventojo Tėvo, ar ganytojų, ar dvasios tėvų autoritetas. Taigi maldingumo dovanos ypatingas veikimas pasiekia visus tuos, kurie dalyvauja dieviškoje tėvystėje⁹⁶.

Norėdamas pabrėžti maldingumo dovanos svarbą ir vaidmenį krikščioniškame gyvenime, šv. Tomas Akvinitis priešpastato ją religingumo dorybei. Jis teigia, kad atliekamas kultas Dievui, kaip Tėvui, yra tobulesnis už kultą Dievui, kaip Viešpačiui ir Kūrėjui, kuris reiškiasi per religingumo dorybę⁹⁷. Taigi maldingumo dovana įveda žmogų į tobulesnį santykį su Dievu, kuris nebėra vien kūrinio ir Kūrėjo, bet pirmiausia Tėvo ir vaiko santykis. Kaip pastebi tomistas A. Gardeil, veikiant maldingumo dovanai, religija įgauna švelnumo atspalvį, kadangi į Dievą kreipiamės: „Aba, Tėve“⁹⁸. Ši dovana mus moko, kad Dievas nėra tolimes Tėvas, žvelgiantis į

mus iš savo didybės aukštumų, ar kritiškai nusiteikęs tėvas, pasirengęs mus bausti, bet „tėtis“, esantis visai arti mūsų, kupinas švelnumo ir gailestingumo⁹⁹. Toks unikalus žmogaus santykis su Dievu išskiria krikščionybę iš kitų religijų. Krikščioniškam tikėjimui būdingas Dievo ir žmogaus artumas persmelkia ir tikinčiųjų religines apeigas, liturginius veiksmus. Maldingumo dovana ypatingai veikia Bažnyčios narius, kad jų atliekami liturginiai veiksmai nebūtų vien išoriški, bet išgyvenami viduje¹⁰⁰. Taip tikintysis per savo jausmus, maldas išreiškia savo išūnystę Tėvo atžvilgiu¹⁰¹.

Tačiau maldingumo dovanos veikimas neapsiriboja vien santykiu su Dievu kaip Tėvu, bet apima ir visus, kurie yra dangiškojo Tėvo vaikai. Šv. Tomas nurodo, kad ši dovana taip pat reiškiasi pagarba ir patarnavimu visiems Dievo žmonėms¹⁰². Priklausymas vienam dangiškajam Tėvui visus jungia į vieną Dievo vaikų šeimą. Ši Dievo tėvystė apima dangų ir žemę, kiekvieną, kuris taria Jo vardą. Tokiu būdu visuotinėje Dievo tėvystėje visi Jo vaikai gali atrasti brolybę, kurią apreiškė Kristus¹⁰³. Prisiimdamas žmogaus prigimtį Jis tapo visu kuo panašus į žmones ir „nesigėdija juos vadinti broliais“ (Žyd 2, 11. 17). Kristaus broliškas solidarumas su žmonėmis juos įkvepia žvelgti į vienas kitą kaip į brolius ir seseris Kristuje. Ši brolybės dvasia pirmiausia pasireiškia Bažnyčioje, kuri yra mistinis Kristaus kūnas, Dievo vaikų šeima. Vatikano II Susirinkimas pažymi, kad „gyvenanti tikinčiuosiuose, pripildanti ir valdanti visą Bažnyčią, Šventoji Dvasia kuria nuostabų tikinčiųjų bendravimą ir artimai visus suvienija Kristuje“¹⁰⁴. Tad žmonių tarpusavio brolišką bendrystę kurianti ir palaikanti Šventoji Dvasia ypatingai tai daro per maldingumo dovaną. Todėl šv. apaštalas Petras ir ragina visus krikščionis maldingumu ugdyti brolybę (2 Pt 1, 7).

Maldingumo dovana, pasak šv. Tomo, atitinka Jėzaus paskelbtą romiųjų palaiminimą, kadangi maldingumo dovanai yra būdinga romiai pasitikti visas kliūtis, išskylančias praktikuojant maldingumą¹⁰⁵. Tokia vidinė nuostata padeda krikščioniui, vengiant įvairių konfliktų, kivirčų, išlaikyti gerus santykius su šalia esančiais, į kuriuos jis žvelgia kaip į brolius, seseris Kristuje. Šv. Tomas pažymi, kad romumas žmoguje pasireiškia dvejopai: sutramdant pyktį ir nepriešgyniaujant tiesai¹⁰⁶. Šv. apaštalas Paulius ragina kiekvieną krikščionį: „Nesiduok pikto nugalimas, bet nugalėk pikta gerumu“ (Rom 12, 21). Sutramdydamas pyktį, žmogus valdo save ir taip gali būti geras ir malonus su kitais, o gerumas ir malonumas yra Šventosios Dvasios maldingumo dovanos vaisiai¹⁰⁷. Tuo tarpu nepriešgyniavimas tiesai leidžia žmogui skverbtis gilyn į Dievo pažinimą¹⁰⁸. Todėl, veikiant maldingumo dovanai, krikščionis gali romiai priimti kiekvieną, kad ir sunkiai suvokiamą tiesą, kylančią iš dieviško autoriteto. Taigi Šventoji Dvasia per maldingumo dovaną kreipia krikščionį gyventi romiųjų palaiminimu, kad nepaisant visų nesklandumų, romumas viešpatautų visuose žmonių santykiuose tiek su Dievu, tiek su artimu.

Šventosios Dvasios išminties dovanos (*donum sapientia*) pavadinimą šv. Tomas kildina iš žodžių junginio *sapida scientia*, kuris reiškia „skanų mokslą“. Tačiau jis išminties termino reikšmę griežtai atskiria nuo jo etimologinės reikšmės, nes pastaroji susijusi su jutimine patirtimi. Todėl Akvinietis mano, kad išminties reikšmė yra labiau sietina su bendra paplitusia samprata, nei su jos etimologine kilme¹⁰⁹. Norėdamas patikslinti išminties sampratą, jis remiasi Aristotelio filosofine mintimi. Aristotelis, kalbėdamas apie išmintį, sako: „Ji yra mokslas apie kilniausias būties formas, [...] išmintis yra ir mokslinis pažinimas, ir supratimas, kas iš prigimties yra vertingiausia“¹¹⁰. Toks Aristotelio požiūris į išmintį turėjo neabejotinos įtakos šv. Tomo minčiai. Jam išmintis yra pažinimas aukščiausios priežasties, kuri yra Dievas, o pažindamas šią priežastį, žmogus gali išmintingai apie visus dalykus spręsti ir juos tvarkyti¹¹¹. Kadangi iš aukščiausios priežasties - Dievo - kyla visa tikrovė, tai ir žmogus, pažindamas jį, įgauna platų, visuminį žvilgsnį į visus dalykus. Šis žvilgsnis ir suteikia žmogui išminties, sprendžiant ir tvarkant visas gyvenimo sritis.

Tačiau žmogus gali turėti dvejopą išmintį: vieną, kuri yra intelektualinė dorybė, ir kitą, kuri yra Šventosios Dvasios dovana. Pirmoji įgyjama studijų keliu, o antroji, kaip rašo šv. apaštalas Jokūbas, yra „iš aukštybių kilusi išmintis“ (Jok 3, 17)¹¹². Popiežius Jonas Paulius II pastebi, kad „Akvinietis karštai troško parodyti išminties, kuri yra Šventosios Dvasios dovana ir atveria kelią į dieviškųjų dalykų pažinimą, pirmenybę“¹¹³, nes išmintis, kuri ateina iš Šventosios Dvasios, yra pranašesnė už studijomis įgyjamą išmintį tiek dėl jos dieviško šaltinio, tiek dėl jos prieinamumo visiems pakrikštytiesiems. Taigi šv. Tomui labai svarbu nustatyti išminties prigimtį, kad galėtų toliau nuodugniai nagrinėti, kokia yra dieviška išmintis, t. y. Šventosios Dvasios išminties dovana. Todėl popiežius Jonas Paulius II pastebi, kad „jo teologija leidžia mums suprasti, kas yra būdinga išminčiai, glaudžiai susietai su tikėjimu ir dieviškumo pažinimu“¹¹⁴.

Išminties dovanai, pasak šv. Tomo, yra būdinga spręsti pagal Šventosios Dvasios įkvėpimą, nes šv. Paulius sako, kad „dvasinis žmogus gali spręsti apie viską“ (1 Kor 2, 15)¹¹⁵. Akviniečiui dvasinis žmogus yra tas, kuris yra vedamas Šventosios Dvasios. Kadangi „Dvasia visa ištiria, net Dievo gelmes“ (1 Kor 2, 10), todėl žmogus, vedamas Dvasios, turi dievišką žvilgsnį, kuris jam leidžia viską matyti Dievo šviesoje ir apie viską spręsti pagal Dvasios išmintį.

Pirmiausia Šventosios Dvasios išminties dovana yra nukreipta į patį Dievą ir visus dieviškus dalykus¹¹⁶. Šią dovaną galėtume pavadinti Dievo kontempliacijos dovana, nes šv. Tomas sako, kad ji yra skirta kontemliuoti Dievą¹¹⁷. Kontempliacija yra į Dievą nukreiptas tikėjimo žvilgsnis, kuris moko viską matyti Jo tiesos šviesoje¹¹⁸. Tad per išminties dovaną siela yra panardinama į Dievo kontempliaciją ir padeda žmogui subrandinti dievišką sprendimą apie visus dalykus.

Kadangi žmogaus protas tiek per išminties dovaną, tiek per tikėjimą turi sąlytį su Dievu ir dieviškais dalykais, todėl šv. Tomas nori patikslinti, kuo ši dovana skiriasi nuo tikėjimo. Tikėjimas suteikia pagrindą dovanai veikti, nes jis priima dieviškąją tiesą tokią, kokia ji yra, o išminties dovana tik paskui leidžia spręsti pagal dievišką tiesą¹¹⁹. Štai kodėl popiežius Jonas Paulius II sako, kad išminties dovana „suponuoja tikėjimą ir galiausiai formuluoja teisingą sprendimą pačios tikėjimo tiesos pagrindu¹²⁰. Taigi tikėjimo tiesos yra būtinos, kad krikščionis, padedant išminties dovanai, galėtų apie viską teisingai spręsti. Taip paprastos tikėjimo tiesos tampa visos krikščioniškosios išminties pagrindu¹²¹. Todėl kiekvienas tikintysis, pažindamas paprastas tikėjimo tiesas ir leisdamas veikti Šventajai Dvasiai, gali turėti Jos išminties.

Šv. Tomas teigia, kad išminties dovana iš esmės yra susieta su žmogaus proto veikla, todėl ji yra labiau spekuliatyvi, negu praktinė¹²². Tačiau šios dovanos veikimas apima ne tik spekuliatyvųjį, bet ir praktinį lygmenį. Kaip jau minėta anksčiau, išminties dovana kreipia žmogų į Dievo kontempliaciją, per kurią jis patiria artumą ir vienybę su Juo. Kontempliacija pagimdo žmoguje troškimą, kad „Dievas būtų viskas visame kame“ (1 Kor 15, 28). Tuomet žmogus, įkvėptas šio troškimo, bandys ir praktiniame, kasdieniame gyvenime vadovautis dieviškomis tiesomis.¹²³ Neveltui A. Gardeil pastebi, kad tiek šv. Augustinas, tiek juo sekdamas šv. Tomas teigia, kad Šventosios Dvasios išminties dovana padeda ne tik kontemliuoti Dievą, bet ir gauti iš jo gaires, kaip tvarkyti savo praktinį gyvenimą¹²⁴. Čia pasirodo kitas išminties dovanos bruožas - visus dalykus tvarkyti pagal dieviškas tiesas.

Akvinietis išminties dovanai priskiria septintąjį Kalno pamokslo palaiminimą: „Palaiminti taikdariai: jie bus vadinami Dievo vaikais“ (Mt 5, 9). Jis teigia, kad taika yra galutinis išminties padarinys¹²⁵. Kadangi išminčiai yra būdinga suteikti visiems dalykams tvarką ir darną, kurios yra neatsiejami taikos elementai, todėl šv. Tomas ir susieja taikdarių palaiminimą su išminties dovaną. Jis taikdarius apibūdina kaip tuos, kurie skleidžia taiką savo aplinkoje, bet pirmiausia jie turi vidinę darną ir gyvena taikoje su savimi, o tuo pačiu ir su kitais¹²⁶. Taika įmanoma tik tuomet, kai tiek vidiniame, tiek išoriniame žmogaus gyvenime vyrauja tvarka, kuri būdinga išminčiai¹²⁷. Toks žmogus sugeba skleisti taiką apie save ir gyventi taikdarių palaiminimu.

Skelbdamas taikdarių palaiminimą, Jėzus žada, kad taikdariai bus vadinami Dievo vaikais. Akvinietis pastebi, jog būti Dievo vaiku, reiškia būti panašiu „į jo Sūnaus pavidalą, kad šis būtų pirmgimis tarp daugelio brolių“ (Rom 8, 29)¹²⁸. Jėzus yra įsikūnijusi dieviškoji Išmintis¹²⁹, kuri buvo prieš visus amžius, kaip skelbia Patarlių knyga: „Kai dar nebuvo gelmių, aš buvau pagimdyta, kai dar nebuvo tekančių šaltinių. Prieš padedant kalnų pamatus, prieš kalvas aš gimiau“ (Pat 8, 24-25). Šventoji Dvasia, teikdama savo išminties dovaną, daro mus panašius į Jėzų „Tėvo viengimį Sūnų“ (Jn 1, 14), kuris yra prieš visus amžius gimusi išmintis.

Kaip jau anksčiau minėta, Angeliškajam Doktorui išminties dovana yra pati tobuliausia iš visų Šventosios Dvasios dovanų, nes ji labiausiai kreipia žmogaus sielą į Dievą.

SUPRATIMO DOVANA

Supratimo dovanos (*donum intellectus*) lotynišką pavadinimą šv. Tomas pasitelkia kaip pagrindą, nagrinėdamas šią dovaną. Jis lotynišką pavadinimą *intellectus* kildina iš žodžių junginio *intus legere*, kuris reiškia „skaityti iš vidaus“¹³⁰. Kadangi supratimo dovana yra labiausiai susieta su žmogaus intelekto veikla, todėl šv. Tomui svarbu pirmiau išsiaiškinti, koku būdu žmogus pažįsta jį supantį pasaulį. Jis nurodo du pažinimo būdus: intelektualinį ir juslinį pažinimą, kurie iš esmės yra skirtingi, nes juslinis pažinimas apsiriboja vien išorinėmis daikto kokybėmis. Tuo tarpu intelektualinis pažinimas skverbiasi iki pačios daikto esmės¹³¹. Čia šv. Tomas remiasi Aristotelio mintimi, kad žmogaus intelektas pažįsta ne atskiras daikto savybes, bet pačią daikto esmę¹³². Tokiu būdu žmogus pažįsta jį supančią tikrovę tarsi iš vidaus, nes intelektualiam pažinimui yra būdinga skverbtis į tikrovės vidų.

Tačiau Akvinitis pastebi, kad žmogaus intelekto galia yra ribota, ji susiduria su tam tikromis aiškiai nubrėžtomis ribomis¹³³. Žmogaus intelektas gali pažinti tik akivaizdžius, žmogiškus dalykus. O tam, kad jis galėtų skverbtis į dieviškus dalykus, kurie pranoksta prigimtine intelektualine galia, yra reikalinga antgamtinė šviesa. Ši antgamtinė šviesa, pasak šv. Tomo, ir yra Šventosios Dvasios supratimo dovana¹³⁴. Kadangi žmogus yra nukreiptas į antgamtinę palaimą, todėl jis siekia aukštesnių dalykų, į kuriuos skverbtis jam padeda supratimo dovana¹³⁵.

Kalbėdamas apie aukštesnius dalykus, šv. Tomas turi omenyje dieviškus slėpinius ir tiesas, kurie yra apreikšti Jėzaus Kristaus asmenyje. Vatikano II Susirinkimas moko, kad „apreiškimui reikia priskirti tai, kad tas tiesas apie Dievą, kurios iš esmės žmogaus protui nėra neprieinamos, [...] visi gali nekliudomai, su tvirtu įsitikinimu ir be jokios klaidos pažinti“¹³⁶. Akvinitis pabrėžia, kad tokios apreiškimo tiesos kaip Dievo trejybės kumas ar Dievo Sūnaus įsikūnijimas yra neprieinamos prigimtiniam žmogaus protui, bet pasiekiamos tikėjimu¹³⁷. Tikėjimas tampa tilsu, jungiančiu žmogaus protą su apreiškimo tiesomis. „Šitokiam tikėjimui reikia pirmiau ateinančios ir padedančios Dievo malonės bei Šventosios Dvasios vidinės pagalbos“¹³⁸. Toji Dvasios pagalba ateina per supratimo dovaną. Būtent ji padaro mus pajėgius labai aiškiai ir lengvai suprasti apreikštąsias tiesas¹³⁹. Taigi supratimo dovana kaip antgamtinė šviesa padeda žmogaus intelektui skverbtis į šias dieviškas tiesas. Tai akcentuoja ir šv. Tomas, sakydamas, kad „supratimo dovana žmogaus dvasiai duoda šviesos, kad ji pažintų tam tikrą antgamtinę tiesą“¹⁴⁰.

Supratimo dovana leidžia krikščioniui antgamtines tiesas ir slėpinius skaityti tarytum vidiniu žvilgsniu¹⁴¹. Čia galima daryti aliuziją į šv. apaštalo Pauliaus žodžius, kuriais jis meldžia Viešpatį suteikti krikščionims „apreiškimo Dvasią“, kuri apšviestų jų „širdies akis“, kad jie galėtų pažinti Dievo slėpinius (plg. Ef 1, 17-18). Šventosios Dvasios apšviestas žmogaus dvasinis vidinis žvilgsnis tampa skaidrus ir skvarbus. Tuomet jis gali skverbtis į dieviškas tiesas ir skirti, kokia yra tikroji jų prasmė¹⁴². Iš Šventosios Dvasios kylanti supratimo dovana pašalina visas kliūtis, pasireiškiančias kaip neaiškumai ar klaidingos sampratos, kurios trukdo tikinčiajam skverbtis į dievišką tiesą. Tačiau tiesa yra įvairiopa, ji apima skirtingas pažinimo sritis. Todėl Marie-Dominique Philippe pabrėžia, kad supratimo dovana leidžia nustatyti teisingą tiesų hierarchiją¹⁴³, nes priešingu atveju nesunkiai galima susipainioti ir žmogiškus dalykus priskirti dieviškiems ar atvirkščiai.

Taip pat šv. Tomas pastebi, kad supratimo dovana yra skirta Gilesniam Šventojo Rašto suvokimui¹⁴⁴. Bet pirmiausia ji apšviečia tikinčiojo dvasią, kad šis galėtų klausyti Dievo žodį ir jį priimti kaip žodį, kylantį tiesiai iš Kristaus¹⁴⁵. Priimti Šventojo Rašto dievišką autoritetą yra vienas esminių krikščioniško tikėjimo elementų. Apie tai kalba ir šv. Paulius, dalindamasis savo džiaugsmu su Tesalonikos krikščionimis: „Todėl mes be paliovos dėkojame Dievui, kad, priėmę iš mūsų išgirstąjį Dievo žodį, jūs priėmėte jį ne kaip žmogaus žodį, bet tokį, koks jis iš tikro yra, kaip Dievo žodį, kuris ir veikia jumyse, tikintieji“ (1 Tes 2, 13).

Be to, ši dovana svarbi ne tik priimant Dievo žodį, bet ir jį interpretuojant, pritaikant kasdieniame krikščioniškame gyvenime. Supratimo dovanos dėka pamokslininkai, evangelizatoriai, teologai, dvasinio gyvenimo mokytojai turi talentą išmintingai, kompetentingai, paprastai ir sumaniai aiškinti bei komentuoti Raštą¹⁴⁶. Tačiau perteikiant ir aiškinant Dievo žodį yra privalu išlaikyti apreiškimo turinio vientisumą, nes, kaip pastebi popiežius Jonas Paulius II, žmogus, „tapęs Kristaus mokiniu, turi teisę išgirsti ‚tikėjimo žodį‘ ne sužalotą, suklastotą ar sumenkintą, o visą, ištisą, išlaikiusį nepaliestą savo griežtumą ir jėgą“¹⁴⁷. O būtent supratimo dovana ir padeda išlaikyti apreiškimo turinio vientisumą ir ginti jį nuo eretinių mokymų¹⁴⁸.

Analogiškai kaip ir nagrinėdamas išminties dovaną, šv. Tomas pabrėžia, kad supratimo dovana turi ne tik kontempliatyvų, bet ir praktinį aspektą. Kadangi ji yra susijusi su tikėjimu, tai susijusi ir su viskuo, kas yra į jį nukreipta¹⁴⁹. Čia šv. Tomas remiasi šv. Pauliaus žodžiais, kad „tikėjimas [...] veikia meile“ (Gal 5, 6). Todėl supratimo dovana pasireiškia ir tuomet, kai tikėjimas yra grindžiamas meilės darbais, nes iš šios dovanos kylantis didesnis tikėjimo tiesų suvokimas atitinkamai veikia ir krikščionio gerus darbus¹⁵⁰. Toks šv. Tomo požiūris į kontempliatyviąsias (išminties ir supratimo) dovanas parodo, kad krikščioniškame gyvenime Dievo kontempliacija ir spekuliatyvus priėjimas prie tikėjimo veda į tikėjimo skelbimą ir liudijimą konkrečiais meilės darbais. Tai pastebi ir kardinolas J. Ratzinger, teigdamas, kad

Akvinetis „gina apaštalinio gyvenimo pirmenybę prieš gryną kontempliatyvųjį gyvenimo tipą“¹⁵¹.

Angeliškasis Daktaras Šventosios Dvasios supratimo dovaną priskiria šeštajam Kalno pamokslo palaiminimui: „Palaiminti tyraširdžiai: jie regės Dievą“ (Mt 5, 8). Komentuodamas šią sąsają, šv. Tomas pasinaudoja šv. Augustino mintimi, kad norėdamas regėti ir kontempliuoti Dievą, žmogus turi turėti tyrą dvasinį žvilgsnį¹⁵². Pasak šv. Tomo, būtent supratimo dovana ir suteikia krikščioniui tyrą dvasinį žvilgsnį, kuris įgaunamas, kai jo dvasia yra apvaloma, išgryninama nuo įvairių klaidingų įsivaizdavimų ir sampratų apie Dievą¹⁵³. Tyraširdžiams Jėzaus pažadėtas atlygis, kuris kartu yra esminis supratimo dovanos vaisingumas, yra Dievo regėjimas. Pasak šv. Tomo, jis prasideda jau šioje žemiškoje kelionėje, nors ir netobulu būdu ir pasireiškia tuo, kad mes pažįstame Dievą pirmiausia ne tokį, koks jis yra, bet koks jis nėra¹⁵⁴.

Galiausiai supratimo dovana parodo, kad kuo žmogus tobuliau pažįsta Dievą, tuo labiau jo protas suvokia, kaip stipriai jis yra Dievo slėpinio pranoktas¹⁵⁵. Vadinasi, žmogaus pažinimas čia žemėje visuomet išliks netobulas ir neišbaigtas, kaip rašo šv. apaštalas Paulius: „Dabar mes regime lyg veidrodyje, mįslingu pavidalu, o tuomet regėsime akis į akį“ (1 Kor 13, 12). Taigi tyraširdžių palaiminimas rodo, kad visas Šventosios Dvasios supratimo dovanos veikimas yra nukreiptas į palaimingąjį Dievo regėjimą.

ŽINOJIMO DOVANA

Žinojimo dovanos (*donum scientiae*) pavadinimas yra kilęs iš lotyniškojo žodžio *scientia*, kurio pirmoji reikšmė yra „mokslas“¹⁵⁶. Todėl šv. Tomas, pradėdamas nagrinėti žinojimo dovaną, pirmiausia pateikia žmogiško ir dieviško mokslo apibūdinimus. Pasak jo, žmogiškam mokslui yra būdingi racionalūs protiniai svarstymai, kurių dėka žmogaus protas gauna tam tikrus įrodymus apie tyrinėjamą tikrovę. Tuo tarpu dieviškas mokslas nėra diskursyvus ir racionalistinis, bet absoliutus ir paprastas¹⁵⁷. Kadangi dieviškojo mokslo objektas - Dievas, - pasak šv. Tomą, yra paprastas ir absoliutus¹⁵⁸, tai ir mokslas apie Jį atitinkamai yra paprastas ir absoliutus. Kiekvienas mokslas, tiek žmogiškas, tiek dieviškas, suteikia pažinimui tikrumą. Pirmuoju atveju tikrumas kyla iš įrodymų ir faktų, o antruoju atveju - iš dieviško autoriteto absoliutumo. Pastarasis tikrumas yra būdingas ir Šventosios Dvasios žinojimo dovanai, dėl to ji yra panaši į dievišką mokslą ir kartu yra jo dalis¹⁵⁹. Kadangi žinojimo dovana yra skirta tobulinti tikėjimo dorybę, todėl ji suteikia tikėjimui tikrumą¹⁶⁰. Žmogaus protas, susidurdamas su prieš jį iškylančia tikrove, atlieka apie ją sprendimą, kuris suteikia jo pažinimui tikrumą. Šiuo proto veikimo principu yra paremtas mokslinis pažinimas. Analogiškai žmogaus protas atlieka sprendimą apie tikėjimo tiesą ir per žinojimo dovaną gauna tam tikrą tikrumą. Ji suteikia pakankamai įtikinamus motyvus, padedančius priimti konkrečią tikėjimo tiesą¹⁶¹. Tai pastebi ir

Vatikano II Susirinkimas sakydamas, kad „Dvasia paveikia širdį ir palenkia ją į Dievą, atveria dvasios akis, ir teikia malonumą kiekvienam pritarti tiesai ir ja tikėti“¹⁶².

Kitas svarbus žinojimo dovanos bruožas yra tai, kad jos dėka tikintysis turi tam tikrą dvasinę išvalgą, kuri jam leidžia atskirti tai, kuo yra būtina tikėti, nuo to, kuo tikėti neprivalu.¹⁶³ Tai reiškia, kad tikintysis gali skirti tai, kas priklauso apreiškimo turiniui, nuo to, kas išeina už jo ribų. Todėl popiežius Jonas Paulius II pabrėžia, kad „žinojimo dovana yra antgamtinė galia matyti ir tiksliai apibrėžti apreiškimo turinį“¹⁶⁴. Ši antgamtinė galia nėra rezervuota tik kuriai nors Bažnyčios narių grupei ar atskiriems asmenims. Bet ji, anot šv. Tomo, yra skirta visiems krikščionims, kad jie galėtų žinoti, kuo jie turi tikėti, o kuo ne¹⁶⁵. Čia dera šv. apaštalo Jono žodžiai, kad „patepimas, kurį iš jo esate gavę, lieka jumyse, ir nereikia, kad jus kas nors mokytų, nes pats jo patepimas moko jus visko“ (1 Jn 2, 27). Toks aiškus apreiškimo turinio pažinimas leidžia krikščioniui išvysti, kad Dievo apreiškime yra tam tikra tvarka ir nuoseklumas, t. y. pirmoje vietoje - Dievas, paskui - Jo kūrinija.

Šv. Tomo mintyje Dievas yra pirmoji priežastis, iš kurios kyla visa egzistuojanti tikrovė, o tuo tarpu žmogus, gamtos dėsniai yra antrinės priežastys¹⁶⁶. Čia šv. Tomas atlieka šią perskyrą, norėdamas patikslinti žinojimo dovanos paskirtį ir skirtingumą nuo išminties dovanos. Kaip minėta anksčiau, išminties dovana yra skirta padėti kontempliuoti Dievą - pirmąją priežastį. O žinojimo dovana yra nukreipta į antrines priežastis - sukurtąją tikrovę, kad žmogus galėtų ją pažinti Dievo šviesoje¹⁶⁷. Žmogaus protas šios dovanos dėka gali tarytum Dievo žvilgsniu vertinti kūrinius, juose išvelgti tai, ką jie turi tobuliausio¹⁶⁸. Tačiau žmogui visuomet iškyla pavojus pasilikti tik ties regima kūrinių išore ir nematyti, į ką jie kreipia. Šv. Paulius sako apie pagonis: „Juk tai, kas gali būti žinoma apie Dievą, jiems aišku, nes Dievas jiems tai leido suprasti. Jo neregimosios ypatybės - jo amžinoji galybė ir dievystė - nuo pat pasaulio sukūrimo aiškiai suvokiamos protu iš jo kūrinių“ (Rom 1, 19-20). Taigi kūrinija, kurioje yra tam tikra tvarka, grožis ir harmonija byloja žmogui apie Dievo buvimą. Apie tai moko ir Katalikų Bažnyčios Katekizmas: „Pasaulis ir žmogus liudija, kad juose pačiuose nėra nei jų buvimo pagrindo, nei galutinio tikslo, o jie patys yra kilę iš Būties, kuri egzistuoja pati iš savęs, be pradžios ir be pabaigos“¹⁶⁹. Tuo tarpu žinojimo dovana įkvepia žmogui betarpiškai matyti kūrinijoje Dievo buvimo atspindžius. Todėl N. Faivre kalbėdamas apie žinojimo dovaną teigia, kad ji perteikia krikščioniui antgamtinę šviesą, kuri jam leidžia besistebint šiuo sukurtuoju pasauliu išvelgti Dievo intenciją kūrinijos atžvilgiu¹⁷⁰.

Taip pat žinojimo dovana padeda teisingai suprasti kūrinius, kad jie netaptų kliūtimi artintis prie Dievo¹⁷¹. Akvinitis sako, kad jeigu žmogus kūriniuose mato tobulą gėrį ir juose atranda galutinį tikslą, tuomet jis nusideda ir praranda tikrąjį gėrį - Dievą¹⁷². Kūrinių grožis ir žavesys gali gana lengvai užvaldyti žmogaus mintis ir širdį vietoj to, kad jie taptų priemonėmis ir

ženklais, kalbančiais apie Dievą ir vedančiais prie Jo. Todėl Šventoji Dvasia per šią dovaną mums padeda atlikti teisingą skyrimą tarp gėrio ir blogio ir atmesti nuodėmę¹⁷³.

Angeliškasis Daktaras žinojimo dovaną priskiria antrajam Kalno pamokslo palaiminimui: „Palaiminti liūdintys: jie bus paguosti“ (Mt 5, 4). Jis aiškina, kad šis palaimintas liūdesys kyla iš savo praeities klaidų ir nuodėmių pažinimo¹⁷⁴. Tad Šventoji Dvasia per žinojimo dovaną padeda žmogui atpažinti nuodėmes ir dėl jų gailėtis. „Širdies atsivertimą lydi išganingas skausmas ir liūdesys, kurį Bažnyčios Tėvai vadino *animi cruciatus* (dvasios sielvartas), *compcunctio cordi* (širdies graudulys)“¹⁷⁵, - moko Katalikų Bažnyčios Katekizmas, nurodęs pozityvią tokio liūdesio prasmę. Tai patvirtina ir šv. Paulius savo laiške Korinto bendruomenei, rašydamas, kad „liūdesys pagal Dievo valią per atgailą atveda į išgelbėjimą“ (2 Kor 7, 10). Šis išganingas liūdesys, kuris kyla iš savo nuodėmingumo ir menkumo pažinimo, yra žinojimo dovanos veikimo padarinys žmogaus sieloje.

Šv. Tomas teigia, kad pažįstant tiesą apie tam tikrus dalykus gali kilti liūdesys, kuris atsiranda veikiant žinojimo dovanai¹⁷⁶. Ši dovana padeda žmogui matyti tikrą ir dažnai skaudžią tiesą apie visas blogybes, tūnančias jo viduje. Bet kartu ji perkeičia mūsų savęs pažinimą ir vertinimą bei mūsų psichologinių patirčių refleksiją, nes gavus šią antgamtinę šviesą, mes gauname ir naują požiūrį į save, kuris yra persunktas Šventosios Dvasios mylinčio žvilgsnio¹⁷⁷. Tuomet krikščionis gali įgyti teigiamą ir teisingą žvilgsnį į save, kad jis yra naujas žmogus, sutvertas pagal Dievą teisume ir tiesos šventume (plg. Ef 4, 24). Tad liūdesys, kaip atgaila dėl nuodėmių, tampa palaimintu, už kurį Jėzus pažada paguodos atpildą. Akviniėtis aiškina, kad šios paguodos esmė yra Dievo gerumas, į kurį žmogų kreipia teisingas kūrinių pažinimas, kylantis iš žinojimo dovanos veikimo¹⁷⁸.

Šventoji Dvasia ateina į pagalbą krikščioniui per žinojimo dovaną, suteikdama jam dvasinę išvalgą teisingai vertinti sukurtąją tikrovę bei suvokti, kad viskas yra nukreipta į žmogaus išganymą ir amžino gyvenimo šlovę.

PATARIMO DOVANA

Pradėdamas kalbėti apie patarimo dovaną (*donum consilii*), šv. Tomas nori išsiaiškinti, kodėl patarimas yra priskiriamas prie Šventosios Dvasios dovanų, kadangi dorinėje žmogaus veikloje yra išmintingumo dorybė, kuri padeda atlikti išmintingus pasirinkimus konkrečiose gyvenimo situacijose. Tačiau žmogui paprastai nepakanka vadovautis vien savo protu, atliekant svarbius pasirinkimus, tuomet jis klausia išmintingo žmogaus patarimo. Bet žmogaus supratimas apie įvairius dalykus yra ribotas, nes, kaip sako šv. Tomas, negali aprėpti egzistuojančios

tikrovės visumos. Todėl žmogui reikia patarimo iš aukščiau, t. y. iš Dievo ateinančio patarimo, kaip ir žmogiškuose dalykuose nepasitenkiname vien savo svarstymais, bet ieškoma išmintingo žmogaus patarimo¹⁷⁹. Vien Dievas, kurio pažinimas viską aprėpia, gali suteikti visišką aiškumą. Tai jis atlieka, pasak Akviniečio, kone patardamas. Taigi Šventoji Dvasia ateina į pagalbą žmogui per patarimo dovaną peržengti savo supratimo ribotumą. Šv. Tomas daro išvadą, kad patarimo dovaną dera priskirti prie Šventosios Dvasios dovanų, nes ji tobulina žmogišką patarimą, kad jis būtų teisingas¹⁸⁰.

Šv. Jono evangelijoje Jėzus Paskutinės Vakarienės metu mokiniams pažadėjo atsiųsti Šventąją Dvasią - Globėją, kuri graikiškame evangelijos tekste yra vadinama *Parakletos*. Ji „veikia kaip Patarėjas arba Globėjas, nes veda į „tiesos pilnatvę“ (Jn 16, 12-13; 14, 26)“¹⁸¹. Taigi viena iš *Parakletos* vardo reikšmių yra Patarėjas. Tai parodo glaudų ryšį tarp to, kas Šventoji Dvasia yra (Patarėjas), ir to, kaip ji veikia per patarimo dovaną. Todėl ji yra tobuliausias patarėjas, kurio pagalba itin svarbi išbandymų ir sunkumų metu¹⁸².

Kadangi Šventoji Dvasia per patarimo dovaną vadovauja krikščioniui, todėl jis tampa pajėgus vadovauti ne tik sau, bet ir kitiems¹⁸³. Šis vadovavimas vyksta ne vien per tiesioginius Dvasios įkvėpimus, paskatas, bet ir priimant dvasinio autoriteto patarimus. Taigi patarimo dovana mus moko klusniai ir su meile priimti Dievo nurodymus, kurie ateina per Jo tarnų tarpininkavimą ir atrasti tų nurodymų tikrąją vertę Dievo apvaizdos plane¹⁸⁴. Taip veikiant patarimo dovanai žmogus dvasinio autoriteto patarimus priima ne kaip žmogišką išmintį, bet kaip kylančią iš Dievo, kadangi ši dovana parodo, kas dabartinėse aplinkybėse yra geriausia, tobuliausia ir priimtinausia Dievui¹⁸⁵. Tad ši dovana yra svarbi ne tik tiems, kurie priima patarimus, bet ir tiems, kurie juos duoda, t.y.: kunigams, dvasios tėvams, sielovadininkams.

Tačiau patarimo dovana nėra kažkokia išskirtinė malonė, kuri suteikiama tik tiems, kurie duoda dvasinius patarimus kitiems, bet ji yra skirta visiems kaip pagalba siekti išganymo. Todėl popiežius Jonas Paulius II pabrėžia, „kad per patarimo dovaną Šventoji Dvasia suteikia krikščioniui antgamtinį sugebėjimą tvarkyti savo asmeninį gyvenimą“¹⁸⁶. O viso krikščioniško gyvenimo pagrindas yra Dievo valios pažinimas ir jos vykdymas, kaip skelbia šv. apaštalas Jonas: „Kas vykdo Dievo valią, tas išlieka per amžius“ (1 Jn 2, 17). Kad tikinčiajam viskas taptų reliatyvu Dievo valiai, reikalingas patarimo dovanos veikimas, nes ji mums leidžia viską vertinti ir visko siekti Dievo valios šviesoje¹⁸⁷. Tai reiškia, kad į kiekvieną konkretaus darbo įvykdymą žvelgiama per tai, kiek jis atitinka Dievo valią. O patarimo dovana padeda pažinti Dievo troškimus, Jo valią, jai atsiliepti ir paklusti¹⁸⁸.

Angeliškasis Doktoras nurodo, kad „Šventosios Dvasios patarimo dovana vadovauja mums visuose dalykuose, kurie kreipia mus į tikslą - amžinąjį gyvenimą“¹⁸⁹. Jos vadovavimas pasireiškia tuo, kad per ją Šventoji Dvasia tarytum pataria krikščioniui, kokias priemones reikia pasitelkti, siekiant galutinio tikslo. N. Faivre pastebi, kad pagrindinis patarimo dovanos

padarinys yra padėti žmogui atrasti tikrąjį teisingą kelią, siekiant amžinojo gyvenimo, ir tinkamiausias priemones eiti šiuo keliu¹⁹⁰. Kadangi krikščioniško gyvenimo galutinis tikslas yra antgamtinis, tai atitinkamai ir priemonės jo siekti turi būti antgamtinės.

Bažnyčia suteikia įvairius būdus ir priemones, padedančias siekti išganymo. O Šventoji Dvasia per patarimo dovaną kiekvienam krikščioniui asmeniškai pataria, kuris kelias ir priemonės jam yra tinkamiausi, ar tai būtų kunigystė, ar Santuokos sakramentu pašventintas sutuoktinių gyvenimas, ar Dievui pašvęstasis gyvenimas. Galiausiai patarimo dovana daro mus visiškai klusnius Dievo vedimui į galutinį tikslą - amžinąjį gyvenimą¹⁹¹.

Vis dėlto pagrindinė išganymo priemonė, anot šv. Augustino, yra gailestingumas¹⁹², nes šv. apaštalas Jokūbas sako, kad „teismas negailestingas tam, kuris nevykdė gailestingumo. O gailestingumas didžiuojasi prieš teismą“ (Jok 2, 13). Todėl patarimo dovana atitinka penktąjį Kalno pamokslo palaiminimą: „Palaiminti gailestingieji: jie susilauks gailestingumo“ (Mt 5, 7). Šv. Tomas, papildydamas šv. Augustiną, teigia, kad patarimo dovana vadovauja visiems gailestingumo darbams¹⁹³. Darant gailestingumo darbus yra reikalingas Šventosios Dvasios patarimas, kuris padėtų skirti, kam ir koku būdu reikšti gailestingumą. Taigi patarimo dovana yra susijusi su artimo meile tiek, kiek ji atitinka ir įvykdo Dievo valią¹⁹⁴. Popiežius Jonas Paulius II pastebi, kad „Kristus, apreikšdamas Dievo meilę bei gailestingumą, to paties reikalavo iš žmonių, kad ir jie savo gyvenime vadovautųsi meile bei gailestingumu. [...] Mokytojas tai išreiškia [...] palaiminimu, kalno pamoksle skelbdamas: „Palaiminti gailestingieji: jie susilauks gailestingumo““¹⁹⁵. Tai reiškia, kad vienintelė priemonė susilaukti gailestingumo - tai pačiam būti gailestingu.

DIEVIŠKOS IR KARDINALIOS DORYBĖS - PAGRINDAS ŠVENTOSIOS DVASIOS DOVANŲ VEIKIMUI

Šv. Tomas Akviniėtis, analizuodamas krikščionio dorinį gyvenimą, Šventosios Dvasios dovanas įkomponuoja į vientisą dorinio gyvenimo struktūrą, kurioje septynios Šventosios Dvasios dovanos sąveikauja su septyniomis dorybėmis. Pastarąsias jis suskirsto į du lygmenis. Pirmasis - tai keturios kardinalios moralinės dorybės: išmintingumas (*prudentia*), teisingumas (*justitia*), tvirtumas (*fortitudo*) ir susivaldymas (*temperantia*); antrasis lygmuo - tai dieviškos arba teologinės dorybės: tikėjimas, viltis ir meilė.

„Dorybių etikoje Tomas perima aristoteliškas polio dorybes ir integruoja jas į savo (suskirstytą pagal septynias dorybes) moralinį-teologinį kūrinį“¹⁹⁶, - teigia vokiečių filosofas A. Anzenbacher. Tokiu būdu Angeliškasis Daktaras Aristotelio etinį palikimą sujungė su krikščioniška teologine tradicija. Jis perima Aristotelio dorybės sampratą, kad ji yra „nuostata, dėl kurios žmogus bus geras ir gerai atliks savo darbą, [...] dorybės yra mūsų valioje,

savanoriškos ir veikia taip, kaip teisingas proto sprendimas įsako¹⁹⁷. Tokia samprata apie dorybę pabrėžia, kad ji yra nuostata arba įprotis daryti gerus veiksmus, paklūstant proto sprendimams. Šv. Tomas laikosi Aristotelio požiūrio, kad iš prigimties žmonės turi tik dorybių pradus, o ne išbaigtas dorybes¹⁹⁸. Šie dorybių pradai dėl veiksmo kartojimo virsta įpročiais, kurių dėka veiksmai atliekami lengvai, greitai ir su malonumu¹⁹⁹. Šitokiu būdu kartojant gerus veiksmus įgyjamas įprotis, kuris ir yra dorybė.

Sujungdamas Aristotelio ir šv. Augustino dorybės sampratas, Akvinietis prabyla apie įdiegtas kardinalias dorybes. Kadangi šv. Augustinas sako, kad „dorybė yra gera sielos kokybė, dėl kurios teisingai gyvename, nieko blogo nedarome ir kuria Dievas mumyse veikia, nepaisant mūsų pačių²⁰⁰, todėl šv. Tomas daro išvadą, kad įdiegtos kardinalios dorybės, kaip ir dieviškos, kyla iš Dievo²⁰¹. Jis nurodo šių įdiegtų dorybių būtinybę krikščioniškame gyvenime, nes jo tikslas yra antgamtinis. Siekiant tobulėti antgamtinio tikslo šviesoje, neužtenka žmoguje egzistuojančių prigimtinių moralinių dorybių, kurios žmogų tobulina tik jo prigimties ribose²⁰². Tomistas B. Froget aiškina, kad kardinalios dorybės vadinamos įdiegtomis antgamtinėmis dorybėmis, nes su pašvenčiamąja malone jos yra paties Dievo įdiegiamos į žmogaus sielą, nepriklausomai nuo jo bendradarbiavimo²⁰³. Bendradarbiavimas reikalingas vėliau, kai dorybės turi būti išugdomos praktika tiek antgamtinėje, tiek prigimtinėje srityse ir įgyti tą lengvumą, kuris būdingas dorybei²⁰⁴.

Taigi šv. Tomo teologinės minties naujumas pasireiškia tuo, kad jis, pasitelkdamas Aristotelio filosofinę mintį, transformavo prieš tai vyravusią augustiniskąją dorybės sampratą, įvesdamas įdiegtų kardinalių dorybių sąvoką.

Tačiau krikščioniško dorinio gyvenimo viršūnė, pasak šv. Tomo, yra trys dieviškos dorybės - tikėjimas, viltis ir meilė. Jos yra vadinamos dieviškomis arba teologinėmis, kadangi „jų objektas yra Dievas, nes jomis mes kreipiami į Dievą todėl, kad tik Dievas jas mums iškiepijo ir todėl, kad tik dieviškas apreiškimas Šventajame Rašte mus šių dorybių moko²⁰⁵. Priešingai nei kardinalios dorybės, perimtos iš antikinės filosofinės minties, dieviškos dorybės yra grynai krikščioniškos ir turi biblinį pagrindą šv. Pauliaus teologijoje: „Taigi dabar pasilieka tikėjimas, viltis ir meilė - šis trejetas“ (1 Kor 13, 13).

Šių dorybių objektas yra Dievas, nes jos sujungia žmogaus sielą su Dievu²⁰⁶. Todėl jos skiriasi nuo kardinalių moralinių dorybių, kurių objektai egzistuoja šio pasaulio ribose, o dieviškų dorybių objektas - Dievas - tas ribas pranoksta²⁰⁷. Taigi Angeliškojo Daktaro mintyje dieviškos dorybės yra viršesnės už kardinalias moralines dorybes. Taip jis įveda dorybių hierarchiją, kurioje savo vietą bei paskirtį turi ir septynios Šventosios Dvasios dovanos.

Šios dovanos Akviniečio pateiktoje krikščioniško dorinio gyvenimo struktūroje užima ypatingą vietą tarp dieviškų ir kardinalių dorybių, kadangi jos šias dorybes tobulina. Šv. Tomas teigia, kad Šventosios Dvasios dovanos krikščionio doriniame gyvenime tobulina tai, ko dorybės

nepajėgia ištobulinti²⁰⁸. Kad galėtų apibūdinti šį tobulinimo darbą, jis pateikia analogiją iš moralinio gyvenimo: kaip dorybės tobulina žmogaus norėjimo galias, kad jos paklustų protui, taip ir Šventosios Dvasios dovanos tobulina visas žmogaus sielos galias, kad jos būtų pasirengusios paklusti dieviškam vedimui²⁰⁹. Panašiai dovanos tobulina ir dieviškas dorybes, nors ir pastarosios yra viršesnės už dovanas, nes dieviškos dorybės yra nukreiptos tiesiogiai į Dievą, o dovanos - į dorybes²¹⁰.

Nors kardinalios bei dieviškos dorybės ir yra Šventosios Dvasios dovanų tobulinamos, tačiau kartu, pasak šv. Tomo, jos suteikia pagrindą veikti šioms dovanoms²¹¹, todėl, kad ant keturių kardinalių dorybių laikosi visas žmogaus prigimtinis moralinis gyvenimas, o dieviškos dorybės pagrindžia ir laiduoja žmogaus antgamtinį gyvenimą²¹². Taigi Šventosios Dvasios dovanos „papildo ir patobulina jas gavusiųjų dorybes“²¹³, - taip Katalikų Bažnyčios Katekizmas apibendrina šių dovanų paskirtį krikščionio doriniame gyvenime.

Tačiau šv. Tomui svarbu išsiaiškinti, kuo Šventosios Dvasios dovanos skiriasi nuo dorybių, nes tiek dovanos, tiek dorybės yra įpročiai, kurių dėka žmogiški veiksmai yra atliekami lengvai, greitai ir mielai. Kad galėtų atlikti šį skyrimą, Akviniėtis pirmiausia atramos ieško Šventajame Rašte. Jis pastebi, kad Izaijo pranašystės tekste, kuriame Bažnyčios Tėvai išvelgė Šventosios Dvasios dovanas, jos yra vadinamos ne dovanomis, bet dvasiomis. Tai jam leidžia daryti išvadą, kad čia yra kalbama apie dievišką įkvėpimą žmoguje. O įkvėpimas reiškia tam tikrą judinimą (*motio*), kylantį iš išorės, tuo tarpu dorybių atveju yra vidinis judinimas, kuris pasireiškia norėjimo galių paklusimui proto sprendimams. Todėl Angeliškasis Daktaras prieina išvados, jog žmoguje yra du skirtingi judinimo pradai: vienas yra išorinis, tai - Dievas, kitas - vidinis, kuris yra žmogaus protas²¹⁴. Tad dovanos ir dorybės skiriasi tuo, kad turi skirtingus veikimo pradus, iš kurių jos kyla. Taip pat Akviniėtis pastebi, kad kuo kilnesnis yra veikimo pradus, tuo kilnesnis yra ir veikimo būdas²¹⁵. Todėl Šventosios Dvasios dovanos, kurių veikimas kyla iš Dievo, tobulina žmogaus veiksmus antgamtiniu būdu, priešingai nei dorybės, kurios tobulina žmogaus veiksmus prigimtiniu būdu.

Taigi Angeliškasis Daktaras atliko dieviškų ir kardinalių dorybių teologinę analizę, patikslindamas ir papildydamas pagrindines antikinės patristikos, ypač augustinės, mintis.

Norėdamas parodyti, kaip konkrečiai Šventosios Dvasios dovanos sąveikauja su dorybėmis, šv. Tomas kiekvienai dorybei priskiria jai atitinkančią Šventosios Dvasios dovaną.

SAVEIKA SU TIKĖJIMO DORYBE

Šv. Tomas su dieviška tikėjimo dorybe susieja supratimo ir žinojimo dovanas, kadangi jos krikščioniškame gyvenime labiausiai tobulina tikėjimą. Akviniėtis sako, kad tikėjimo dorybė pirmiausia yra nukreipta į Dievą, paskui - į kūriniją, o galiausiai jis apima ir vadovavimą

žmogiškiems darbams²¹⁶. Taigi pagrindinis tikėjimo objektas yra Dievas, nes tikėjimo dorybė sujungia žmogų su Dievu. Todėl Katalikų Bažnyčios Katekizmas moko, kad „tikėjimas yra dieviška dorybė, kurios padedami mes tikime Dievą ir visa, ką Jis mums yra pasakęs bei pareiškęs ir ką šventoji Bažnyčia mums nurodo tikėti, nes Dievas yra pati tiesa“²¹⁷.

Anot šv. Tomo, tikėjimas yra tik savo valia pritarti tam, kas yra pasiūlyta tikėti²¹⁸. Kadangi žmogaus protui nepakanka tik priimti dievišką tiesą, todėl čia į pagalbą ateina supratimo dovana, kuri padeda žmogui suprasti, suvokti konkrečią tikėjimo tiesą. Marie-Dominique Philippe patikslina, sakydamas, kad tikėjimas priglunda prie slėpinio, o supratimo dovana skverbiasi į jį ir šios dovanos dėka tikėjimo prigludimas gali pasiekti dieviško slėpinio gelmę²¹⁹.

Kadangi tikėjimo dalykų negalime apčiuopti, regėti, todėl tikėjimo aktas yra tamsus ir mus vargina²²⁰. O Šventoji Dvasia per žinojimo dovaną nuramina mūsų pojūčius ir taip leidžia atlikti tikėjimo aktus²²¹. Taip pat žinojimo dovana ne tik padeda atskirti, kuo privalu tikėti, nuo to, kuo nėra būtina tikėti (ši skyrimą turi kiekvienas tikintysis), bet jos veikimas tikėjimo atžvilgiu pasireiškia dar ir tuo, kad kai kurie krikščionys jos dėka gali kitus vesti į tikėjimą bei atremti visas prieš tikėjimą nukreiptas prieštaras²²². Šv. Tomas aiškiai nurodo, kad toks žinojimo dovanos veikimas pasireiškia ne kiekviename Bažnyčios naryje, bet kaip išskirtinė malonė pavieniams tikintiesiems. Ši malonė suteikia jiems galią kitus kreipti į tikėjimą ir aiškinti tikėjimo tiesas.

Kad žmogus galėtų priimti tikėjimą, tikėjimo tiesos neturi prieštarauti protui, nes pats tikėjimas ypatingai yra susijęs su protu. Šv. Tomas nurodo, kad žmogaus protas neatmeta tikėjimo, kurio objektas yra neregimas, dėl to, kas regima išoriškai, ir niekas netrukdo protui priimti tikėjimo dalykų. Tad turi būti glaudus bendradarbiavimas tarp proto ir tikėjimo, apie kurį Enciklikoje *Fides et ratio* kalba ir popiežius Jonas Paulius II: „Tikėjimas reikalauja, kad jo objektas būtų suprastas protu, bet protas savo ieškojimų viršūnėje pripažįsta, kad negali išsiversti be to, ką duoda tikėjimas“²²³. Tačiau šv. Tomas pastebi, kad nors ir ne visi tikintieji, turėdami tikėjimo dorybę, pilnai supranta tikėjimo tiesas, tačiau jie suvokia, kad nėra protinga atmesti tai, ką skelbia sunkiai suvokiamos tikėjimo tiesos²²⁴. Taip priimti ir suvokti tikėjimo tiesas tikinčiajam padeda būtent supratimo dovana. Padėdama krikščioniui vis labiau suprasti ir skverbti į tikėjimo slėpinius, ši dovana kartu ir tobulina tikėjimo dorybę. Neveltui popiežius Jonas Paulius II pastebi, kad „pabrėždamas tikėjimo antgamtiškumą, Angeliškasis Daktaras kartu nepamiršo priminti tikėjimo suprantamumo svarbą; iš tikrųjų jis sugebėjo paaiškinti šio suprantamumo prasmę, pasiekdamas jo gelmes“²²⁵.

Kadangi tikėjimas yra nukreiptas ir į sukurtąją tikrovę, todėl ją pažinti Dievo šviesoje padeda būtent žinojimo dovana²²⁶. Ji padeda tikinčiojo protui pereiti nuo regimų dalykų prie neregimų, tikėjimo dalykų²²⁷, nes šv. apaštalas Paulius rašo: „Tikėjimas [...] įrodo tikrovę, kurios

nematome“ (Žyd 11, 1). Taigi žinojimo dovana taip sąveikauja su tikėjimo dorybe, kad ji, nuramindama žmogaus proto racionalumą, tikėjimui padeda apimti protą, kad šis taptų pajėgus žvelgti į visą sukurtąją tikrovę Dievo šviesoje²²⁸.

Kadangi tikėjimas apima ir vadovavimą žmogiškiems veiksams, nes šv. Paulius sako, kad tikėjimas veikia meile (plg. Gal 5, 6), todėl tiek supratimo, tiek žinojimo dovanos tobulina žmoguje vadovavimą meilės darbams, kuriais yra grindžiamas tikėjimas. Dėl to šv. Tomas sako, kad kuo labiau yra suvokiamos ir pažįstamos tikėjimo tiesos, tuo labiau gilėja ir tikėjimo darbų sąmoningumas.

Taigi supratimo ir žinojimo dovanos, sąveikaudamos su tikėjimo dorybe, tobulina patį tikėjimo aktą, iš tikėjimo kylančius darbus ir požiūrį į kūrinių.

SAVEIKA SU VILTIES DORYBE

Šv. Tomas su dieviška vilties dorybe susieja baimės dovana, nes pastaroji tobulina viltį. Vilties dorybės objektas, anot šv. Tomo, yra amžinoji palaima danguje²²⁹. Viltis remiasi dieviška pagalba, siekiant trokštamo gėrio, t. y. amžinojo gyvenimo, kurio esmė yra amžinai džiaugtis pačiu Dievu. Šis gėris, kurio žmogus viliasi iš Dievo, yra beribis ir atitinka beribę Dievo galybę, kuri padeda žmogui pasiekti tą gėrį. Todėl Angeliškasis Daktaras pabrėžia, kad nedera iš Dievo viltis mažesnio gėrio nei Jis pats, nebent šis gėris būtų dėl amžinojo gyvenimo ir nukreiptas į jį²³⁰. Tokia Akviniečio vilties samprata yra artima vilties dorybės apibrėžimui, kurį pateikia Katalikų Bažnyčios Katekizmas: „Viltis yra dieviškoji dorybė, kurios padedami kaip savo laimės trokštame Dangaus karalystės ir amžinojo gyvenimo, pasitikėdami Kristaus pažadais ir remdamiesi ne savo jėgomis, bet Šventosios Dvasios malonės pagalba“²³¹.

Krikščionio antgamtiniame gyvenime vilties dorybės ir baimės dovanos sąveika pirmiausia pasireiškia tuo, kad ji padeda išlaikyti pusiausvyrą žvelgiant į Dievo teisingumą ir gailestingumą. Akvinietis nurodo, kad žvelgdamas į Dievo teisingumą, žmogus patiria baimę dėl savo nuodėmingumo, nes už jį gresia bausmė²³². Tačiau tokia baimė yra netobula, vergiška. Tobuliausia yra sūniškoji baimė, kuri labiausiai atitinka baimės dovana. Ją palydi viltis žmogų gelbstinčiu Dievo gailestingumu²³³, nes žvelgiant į Dievo gailestingumą, gimsta viltis, kad bus atleistas nuodėmės²³⁴. Priešingu atveju, jei į Dievą būtų žvelgiama tik kaip į teisingą, žmogus neturėtų vilties būti išgelbėtas, o jeigu žvelgtų tik į Dievo gailestingumą, jis piktnaudžiautų Jo gerumu, kaip perspėja Siracido knygos autorius: „Nesakyk: „Jo gailestingumas yra didelis. Visas mano nuodėmės jis man atleis, - nes didelis ir jo gailestingumas, ir pyktis““ (Sir 5, 6). Todėl baimės dovana ir vilties dorybė padeda išlaikyti šią pusiausvyrą. Galiausiai popiežius Jonas Paulius II pareiškia, kad „tikras gailestingumas, galima sakyti, yra giliausias teisingumo šaltinis“²³⁵.

Tačiau iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog baimė yra priešinga vilčiai, nes baimės objektas yra blogis, kurio vengiama, o vilties dorybės objektas - Dievas, kuriuo viliamasi. Bet atidžiau panagrinėjus pasirodo, kad vilties dorybė remiasi dieviška malonės pagalba, siekiant trokštamo gėrio - amžinojo gyvenimo su Dievu, o baimės dovana būtent ir bijo prarasti šią dieviškąją pagalbą²³⁶. Taigi baimės dovana palydi vilties dorybę, nes padeda išlaikyti dievišką malonės pagalbą, vengiant nuodėmės ir atsiskyrimo nuo Dievo²³⁷. Taip vilties dorybė auga žmoguje, besiremdama šia dieviška pagalba, kurios bijo prarasti baimės dovana. Štai kodėl baimės dovana ir vilties dorybė tarpusavyje sąveikauja ir viena kitą tobulina.

Šv. Tomas pastebi dar vieną baimės ir vilties sąveikos aspektą. Jis aiškina, jog augant vilties dorybei krikščionio gyvenime tolydžio auga sūniška baimė ir kartu mažėja vergiška baismės baimė²³⁸. Čia popiežius Jonas Paulius II tarsi paantrina šią šv. Tomo mintį, sakydamas, kad „bet kokia vergiška Visa Galinčio ir Visur Esančio grėsmingos galybės baimė išnyksta, kai sūniškai rūpinamės, kad pasaulyje būtų įgyvendinama Jo valia, tai yra tas gėris, kuris Jame prasideda ir galutinai užbaigiamas“²³⁹. Išnykus vergiškai baimei, sūniška baimė, kuri yra Šventosios Dvasios dovana, gali pilnai sąveikauti su vilties dorybe. Akvinietis čia pateikia analogiją apie žmogišką viltį, jog kuo labiau su pasitikėjimu laukiame pagalbos iš kito asmens, tuo labiau nenorime jo įžeisti ir būti atskirti nuo jo. Panašiai yra ir dieviškos vilties dorybės atveju, tai yra, kuo labiau viliamės Dievu, trokšdami pasiekti amžinąjį gyvenimą, tuo labiau numyse stiprėja sūniška baimė, kuri yra Šventosios Dvasios dovana, nes jos esmė - tai baimė įžeisti Dievą ir per nuodėmę atsiskirti, atsitolinti nuo Jo²⁴⁰.

Šv. apaštalas Paulius ragina visus krikščionis uolumu tobulinti viltį iki galo (Plg. Žyd 6, 11), o šiam vilties tobulinimo darbui pasitarnauja Šventosios Dvasios baimės dovana.

SAVEIKA SU MEILĖS DORYBE

Nors šv. Tomas ir sako, kad „meilė yra visų dovanų ir dorybių šaltinis“²⁴¹, tačiau vis vien Angeliškojo Daktaro teologinėje mintyje dieviška meilės dorybė yra labiausiai susieta su Šventosios Dvasios išminties dovana. Iš trijų dieviškų dorybių meilė yra didžiausia. Šv. apaštalas Paulius sako: „Taigi dabar pasilieka tikėjimas, viltis ir meilė - šis trejetas, bet didžiausia jame yra meilė“ (1 Kor 13, 13). Akvinietis išaiškina, kodėl šv. Paulius meilę išskiria iš kitų dieviškų dorybių, nors jos visos turi tą patį objektą - Dievą, sakydamas, kad meilė yra arčiausiai šio objekto, o tikėjimas ir viltis išlaiko tam tikrą atstumą nuo savo objekto: žmogus tiki tuo, ko nemato, ir viliasi to, ko neturi²⁴². Kaip žmogiškoje patirtyje meilė jungia du mylinčius vienas kitą asmenis ir kaip mylimasis tam tikru būdu yra mylinčiajame, panašiai yra ir dieviškos meilės dorybės atveju, nes šv. evangelistas Jonas rašo: „Kas pasilieka meilėje, tas pasilieka Dieve, ir Dievas pasilieka jame“ (1 Jn 4, 16)²⁴³.

Taigi meilės dorybė, anot šv. Tomo, jungia žmogaus dvasią su Dievu, kadangi šv. Paulius Korinto krikščionių bendruomenei rašo: „Kas susijungia su Viešpačiu, tampa viena dvasia su juo“ (1 Kor 6, 17), o išminties dovana sujungia žmogaus protą su pirmąja priežastimi - Dievu. Taip išminties dovana atitinka meilės dorybę. Todėl Šventosios Dvasios išminties dovana yra dar vadinama vienybės su Dievu dovana²⁴⁴. Akvinietis teigia, kad išminties dovana kyla iš meilės dorybės. Todėl dėka išminties dovanos žmogus į viską žvelgia per meilės prizmę ir tampa jautrus meilei, kuri yra Dievas²⁴⁵, nes šv. evangelistas Jonas skelbia: „Dievas yra meilė“ (1 Jn 4, 8).

Šventoji Dvasia, anot šv. Tomo, per meilės dorybę nukreipia mūsų valią į Dievą kaip antgamtinį gėrį²⁴⁶. Taip šios dorybės dėka Dievas, kaip didžiausias gėris, gali apimti visą žmogaus asmenį. Todėl išminties dovana, veikiant meilės dorybei, nukreipia žmogaus protą į Dievą kaip į pradmenį, šaltinį ir visko tikslą²⁴⁷. Dėl šios dovanos ir meilės dorybės sąveikos išminčiai būdingas sprendimas apie dievišką tikrovę įgauna naują kokybę. Kadangi meilės dorybė sujungia žmogaus dvasią su Dievu, panaikindama atstumą tarp jų, tai veikiant išminties dovanai per meilės dorybę žmogaus protui dieviškos tiesos tampa artimesnės ir priimtinesnės²⁴⁸. Taip pat išminties dovana tobulina meilės dorybę, kai žmogus, išminties dovanos dėka kontempliuoja Dievą, nes tada jis patiria Dievo didybę ir artumą, o ši patirtis būtent ir stiprina meilės dorybę²⁴⁹.

Galiausiai išminties dovana ir meilės dorybė, anot šv. Tomo, turi sąlytį per taiką. Jis teigia, jog meilei yra būdinga taika, o ši yra galutinis išminties padarinys²⁵⁰, nes šv. apaštalas Jokūbas rašo, kad iš aukštybių kilusi išmintis yra taikinga (Plg. Jok 3, 17). Taigi išminties dovanos veikiamas žmogus kuria taiką tiek savo vidiniame pasaulyje, tiek santykiuose su kitais, o meilės dorybė joms padeda šią taiką išlaikyti.

Kadangi meilė iš visų dorybių yra didžiausia, o išmintis iš visų Šventosios Dvasios dovanų tobuliausia, todėl jos abi kartu vainikuoja krikščionio dorinį gyvenimą.

SAVEIKA SU IŠMINTINGUMO DORYBE

Šv. Tomas Akvinietis išmintingumo dorybę susieja su Šventosios Dvasios patarimo dovana, nes jos abi yra nukreiptos veikti dėl tikslo²⁵¹. „Išmintingumas yra ‚teisinga veikimo taisyklė‘, sekdamas Aristoteliu, rašė šv. Tomas“²⁵². Moralinė žmogaus veikla remiasi konkrečiais veiksmais, kurie kyla iš teisingo praktinio proto sprendimo. Šv. Tomas nurodo, kad išmintingumas nėra vien proto svarstymai, bet ir jų pritaikymas konkrečioje žmogiškoje veikloje²⁵³. Taip pat išmintingumo dorybę šv. Tomas vadina „žmogiškų dalykų išmintimi“²⁵⁴.

Galima sakyti, tai yra praktinė išmintis moraliniame lygmenyje. Akvinietis dar priduria, kad tai nėra išmintis, kuri kontempliuoja Dievą, bet ji yra nukreipta į žmogišką laimę²⁵⁵. Katalikų Bažnyčios Katekizmas sintezuoja šv. Tomo mokymą apie išmintingumo dorybę, pateikdamas tokį šios dorybės apibūdinimą: „Išmintingumas yra dorybė, kuri įgalina praktinį protą visokiomis aplinkybėmis skirti, kas yra tikrasis mūsų gėris, ir rinktis tinkamas priemones jam pasiekti“²⁵⁶.

Išmintingumo dorybė ir patarimo dovana atitinka viena kitą, nes abi sutelkia priemones tikslui pasiekti. Per šią dorybę praktinis žmogaus protas įvairiose aplinkybėse sutelkia tinkamas priemones, siekdamas žmogiškos laimės, o patarimo dovana naudojasi viskuo, kas kreipia mus į galutinį tikslą - amžinąjį gyvenimą. Taigi Šventoji Dvasia per patarimo dovaną taip vadovauja žmogui, kad šis pasirinktų tinkamiausias priemones ir kelią, siekdamas išganymo, ir pirmiau ieškotų Dievo valios, o ne savo planų realizavimo²⁵⁷.

Išmintingumo dorybė taip pat turi patarimo aspektą. Šv. Tomas sako, kad prieš atlikdamas kokį nors veiksma, žmogus pirmiau tarsi pasitaria su savimi arba patarimo ieško iš šalies ir tik tuomet priima sprendimą veikti²⁵⁸. Šiuo atveju Šventoji Dvasia per patarimo dovaną užvaldo ir perkeičia žmogaus proto praktinį sprendimą, kuris kyla iš išmintingumo dorybės. Taip patarimo dovanos veikiamas išmintingumo dorybės reiškimasis palenkiamas tiesiogiai Dievo nurodymams ir patarimams²⁵⁹.

Taigi Šventoji Dvasia, pasak Akviniečio, per patarimo dovaną maksimaliai tobulina išmintingumo dorybę, pakylėdama šios dorybės žmogišką veikimo būdą į antgamtinį lygmenį²⁶⁰. Tokia dorybės ir dovanos sąveika padeda krikščioniui gyventi pagal Dievo valią ir ją vykdyti savo kasdieninėje veikloje.

SAŲVEIKA SU TEISINGUMO DORYBE

Šv. Tomas Akvinietis maldingumo dovaną susieja su teisingumo dorybe, nes tiek maldingumo dovana, tiek teisingumo dorybė yra nukreiptos į santykius su kitais asmenimis. Šv. Tomas pastebi, kad teisingumas išsiskiria iš kitų dorybių tuo, kad jo tikslas nėra tobulinti patį žmogų asmeniškai, bet jo santykius su kitais asmenimis²⁶¹. Nagrinėdamas šią dorybę, šv. Tomas remiasi Aristoteliu, kuris sako, kad „teisingumas yra tai, kas įgalina sakyti, kad teisingas žmogus sąmoningai pasirinkęs daro tai, kas yra teisinga, o dalydamas gėrybes sau ir kitam arba kitiems žmonėms, jis [...] proporcingai duoda lygias dalis“²⁶². Todėl Akvinietis pabrėžia, kad teisingumas yra tam tikra lygybė, kuri reiškiasi santykiuose su kitais žmonėmis²⁶³. Katalikų Bažnyčios Katekizmas šią lygybę aiškina kaip kiekvieno žmogaus teisių gerbimą ir siekimą tarpusavio santykiuose sukurti tokią darną, „kuri vienodai atsižvelgtų į visus žmones ir į jų bendrą gerovę“²⁶⁴.

Tačiau teisingumas neapsiriboja vien santykiais su kitais žmonėmis, bet apima ir santykį su Dievu. Kadangi teisingumas, pasak šv. Tomo, yra duoti kiekvienam tai, kas jam priklauso, tai Dievo atžvilgiu teisingumas pasireiškia religingumo dorybe. Pastarosios esmė yra atiduoti Kūrėjui tai, kas jam priklauso. Taigi religingumo dorybė yra teisingumo dalis²⁶⁵.

Paprastai žmogus suvokia, kad jis nėra pats sau šaltinis, bet viską yra gavęs iš Dievo Kūrėjo. Dėl to kyla noras atsidėkoti už suteiktą gyvenimą ir visas kitas gėrybes. Šis noras pasireiškia garbinimu, dėkojimu ir kitais religiniais veiksmais.

Tačiau vienintelis motyvas, dėl kurio žmogus visus šiuos religinius veiksmus atlieka, yra iš Dievo gautos malonės²⁶⁶. Todėl čia yra reikalinga Šventosios Dvasios maldingumo dovana, kuri patobulintų iš religingumo dorybės kylančius žmogaus religinius veiksmus. Taigi šioje perspektyvoje pasirodo Šventosios Dvasios maldingumo dovanos sąveika su teisingumo dorybe, nes ji tobulina žmogaus, kaip kūrinio, santykį su savo Kūrėju. Kadangi iš religingumo dorybės kylantys religiniai veiksmai yra netobuli ir riboti, todėl Šventoji Dvasia per maldingumo dovaną ateina žmogui į pagalbą, kad tobulintų pačią religingumo dorybę. Ši dovana suteikia jai dieviškos meilės matmenį, kad visi religiniai veiksmai būtų atliekami iš meilės Dievui, o pats žmogaus ir Dievo santykis įgautų tėvišką - sūnišką bendravimo išraišką²⁶⁷. Tačiau toks santykis nepanaikina žmogaus kaip kūrinio būsenos, bet suteikia jam naują kokybę. Maldingumo dovanos veikiamas žmogus daug giliau žvelgia tiek į savo priklausomybę nuo Dievo, tiek į savo būties gelmes ir įgauna dievišką supratimą apie savo mažumą Dievo akivaizdoje²⁶⁸.

Šventosios Dvasios maldingumo dovana tobulina teisingumo dorybę ne tik Dievo atžvilgiu, bet ir socialiniame lygmenyje. Šv. Tomas nurodo, kad teisingumas reguliuoja žmonių tarpusavio santykius dvejopai: asmeniškai ir bendruomeniškai. Tai reiškia, kad žmogus, patarnaudamas vienam kuriam bendruomenės nariui, kartu patarnauja visiems, priklausantiems tai bendruomenei²⁶⁹. O veikiant maldingumo dovanai, žmonių tarpusavio santykiai tampa paprastesni, nes dangiškos tėvystės akivaizdoje kiti žmonės priimami kaip to paties Tėvo vaikai²⁷⁰. Kiekvienas teisingas veiksmas ar patarnavimas artimui atsiliepia visai Dievo vaikų šeimai. Tomistas A. Gardeil priduria, kad dėl šilto ir artimo santykio su Dievu kaip savo Tėvu maldingumo dovana tarsi sušvelnina socialinius santykius, nes toks santykis su Dievu persmelkia ir žmonių kaip to paties Tėvo vaikų tarpusavio ryšius²⁷¹.

Taigi Šventosios Dvasios maldingumo dovana tobulina teisingumo dorybės išraišką santykiyje su Dievu ir tarpasmeniniuose bei bendruomeniniuose žmonių ryšiuose.

SAŲVEIKA SU TVIRTUMO DORYBE

Šv. Tomas Akvinietis Šventosios Dvasios tvirtumo dovaną susieja su tvirtumo dorybe, nes jos abi žmogaus dvasiai suteikia stiprybės. Tačiau viena suteikia dieviškos stiprybės, o kita -

prigimtines, žmogiškos. Tvirtumo dorybė, anot šv. Tomo, pasirodo įvairių sunkumų, išbandymų akivaizdoje ir ji pasireiškia dvejopu veikimu: ištvėriant ir įveikiant visus sunkumus²⁷². Tačiau norint pakelti kokį nors blogį ar kantriai siekti trokštamo gėrio, yra reikalingas pastovumas, kurį žmogui suteikia tvirtumo dorybė²⁷³. Akvinietis nurodo, kad lengviau yra įveikti sunkumus, išbandymus, negu juos pakelti²⁷⁴. Todėl čia į pagalbą žmogiškam tvirtumui ateina Šventosios Dvasios tvirtumo dovana, kuri tobulina tvirtumo dorybę. Ji suteikia žmogui dieviškos stiprybės tuomet, kai jis patiria stiprius išbandymus bei dvasios sunkumą, kylantį iš tikėjimo tamsumo²⁷⁵. Tvirtumo dorybei yra būdinga įveikti, „atakuoti“ iškylančias kliūtis, atkakliai siekiant trokštamo gėrio. Tačiau, kai trokštamas gėris yra antgamtinis, jam pasiekti neužtenka žmogiškos valios ir jėgų, kuriomis remiasi tvirtumo dorybė. Todėl Šventoji Dvasia per savo dovaną taip tobulina tvirtumo dorybę, kad žmogus galėtų įgyti ryžto ir pajėgtų įvykdyti visas krikščioniui kaip Kristaus kariui derančias pareigas²⁷⁶, kaip ragina šv. Timotiejų šv. apaštalas Paulius: „Kęsk vargus su manimi kaip geras Kristus Jėzaus karys“ (2 Tim 2, 3). Didžiausias dalykas, dėl kurio kovoja krikščionis, yra nevystantis šventumo vainikas (Plg. 1 Kor 9, 25). Ir jam pasiekti iš tiesų yra reikalingas Šventosios Dvasios teikiamas tvirtumas, kurio dėka žmogus tiesiog atakuoja visas kliūtis, pasitaikančias šventumo kelyje. Tokį tvirtumą taikliai iliustruoja Jėzaus žodžiai: „Nuo Jono Krikštytojo dienų iki dabar dangaus karalystė jėga puolama, ir smarkieji ją sau grobia“ (Mt 11, 12).

Taigi šventumui siekti neužtenka vien dorybinio tvirtumo, nes šis tikslas pranoksta prigimtines žmogaus jėgas. Tik veikiant Šventajai Dvasiai, kuri per savo tvirtumo dovaną tobulina tvirtumo dorybę, žmogus yra pajėgus įgyvendinti savo krikščionišką pašaukimą.

SAŲVEIKA SU SUSIVALDYMO DORYBE

Susivaldymo dorybę šv. Tomas susieja su Šventosios Dvasios baimės dovana, kuri taip pat sąveikauja su dieviška vilties dorybe. Šv. Tomas nurodo, kad susivaldymo dorybė atitinka baimės dovaną, nes susivaldymui būdinga atitraukti žmogų nuo tam tikrų malonumų dėl didesnio gėrio, o baimės dovanos dėka žmogus vengia blogio, kad neįžeistų Dievo²⁷⁷. Taigi abiem atvejais vyrauja tam tikras atsitraukimas, atsitolinimas nuo mažesnio gėrio vardan didesnio. Iš prigimties žmogų traukia gėris ir iš jo kylantys įvairūs malonumai. Tačiau Akvinietis pabrėžia, kad šis prigimtinis polinkis į malonumus neturi prieštarauti teisingam proto sprendimui²⁷⁸. Susivaldymo dorybės pavadinimas *temperantia* yra kilęs iš lotyniškojo žodžio *temperies*, kuris reiškia „tinkamą santykį“²⁷⁹. Todėl Angeliškasis Daktaras aiškina, kad susivaldymo dorybei yra būdinga išlaikyti tinkamą ir saikingą santykį gėrio atžvilgiu, vadovaujantis proto sprendimais²⁸⁰. Tačiau dėl gimtosios nuodėmės pasekmės žmogaus prigimtis yra nusilpusi ir linkusi į nuodėmę,

„šis polinkis į blogį vadinamas ‚geismingumu‘ - concupiscentia“²⁸¹. Susivaldymas, būdamas saiko dorybė, kilnina šią žmogaus geismingumo sritį, palenkdamą ją proto reikalavimams²⁸².

Bet vienam žmogui nėra lengva sutvardyti malonumų pomėgį ir saikingai naudotis sukurtomis gėrybėmis. Tai pastebi ir Siracido knygos autorius, ragindamas: „Nepasikliauk savimi ir savo jėgomis, kai stengiesi patenkinti širdies troškimus“ (Sir 5, 2). Todėl Šventoji Dvasia per baimės dovaną ypatingai tobulina susivaldymo dorybę, kadangi žmogui maksimaliai reikia Dievo baimės, kad jis sugebėtų atsitraukti nuo to, kas jį maksimaliai traukia ir vilioja²⁸³. Taip baimė įžeisti Dievą tampa pagrindiniu motyvu, skatinančiu atlikti susivaldymo veiksmus. Baimės dovana perkeičia susivaldymo dorybės reikšimosi būdą, kad viskas būtų daroma didesnei Dievo garbei²⁸⁴, kaip moko šv. apaštalas Paulius: „Ar valgote, ar geriate, ar šiaip ką darote, visa darykite Dievo garbei“ (1 Kor 10, 31).

Taigi tiek susivaldymo, tiek visos kitos moralinės ir dieviškos dorybės yra reikalingos Šventosios Dvasios dovanų pagalba, kuri papildytų ir tobulintų šias dorybes, kad žmogus galėtų pasiekti savo galutinį tikslą - amžinąjį gyvenimą.

LITERATŪRA IR NUORODOS

- ¹ S. Thomae Aquinatis. *Summa Theologica*. I-II, q. 68, a. 4. (toliau - S. Th.)
- ² Cayré F. S. *Augustin et la vie théologique*. Tournai. 1959. P. 14.
- ³ S. Th. I-II, q. 68, a. 8.
- ⁴ S. Th. I-II, q. 68, a. 3: „Dona Spiritus Sancti sunt quidam habitus, quibus homo perficitur ad prompte obediendum Spiritui Sancto”.
- ⁵ Aristotelis. *Rinkiniai raštai*. Vilnius, 1990, p. 43.
- ⁶ S. Th. I-II, q. 49, a. 1.
- ⁷ Blunt H. F. LL.D. *Life with the Holy Ghost*. Milwaukee, 1943, p. 50: “permanent qualities”.
- ⁸ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1830.
- ⁹ Tėvas Kūdikėlio Jėzaus Marija Eugenijus. *Dvasios dvelksmas*. Vilnius, 1997, p. 91.
- ¹⁰ S. Th. I-II, q. 68, a. 3.
- ¹¹ Kuzavinis K. *Lotynų - lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius, 1996, p. 698.
- ¹² S. Th. I-II, q. 68, a. 3.
- ¹³ S. Th. I-II, q. 68, a. 2.
- ¹⁴ Ten pat.
- ¹⁵ S. Th. I-II, q. 68, a. 7.
- ¹⁶ Saint Augustin. *Explication du Sermon sur la Montagne*. Clamesy, 1981, p. 30.
- ¹⁷ S. Th. I-II, q. 68, a. 7.
- ¹⁸ Ten pat.
- ¹⁹ S. Gregorius M. *I Moral. in Iob, cap. 27*.
- ²⁰ S. Th. I-II, q. 68, a. 5.
- ²¹ S. Th. I, q. 37, a. 1.
- ²² S. Th. I-II, q. 68, a. 5: „Dona Spiritus Sancti connectuntur sibi invicem in caritate: ita scilicet quod qui caritatem habet, omnia dona Spiritus Sancti habet; quorum nullum sine caritate haberi potest”.
- ²³ Saint Augustin. *Explication du Sermon sur la Montagne*. Clamesy, 1981, p. 30-32.
- ²⁴ S. Thomae Aquinatis. *Scriptum super sententiis*, lib. 3, dist. 34, q. 1, a. 4.
- ²⁵ Cayré F. S. *Augustin et la vie théologique*. Tournai, 1959, p. 21.
- ²⁶ S. Th. I-II, q. 69, a. 1.
- ²⁷ S. Thomae Aquinatis. *Scriptum super sententiis*, lib. 3, dist. 34, q. 1, a. 3. (toliau - Sent., lib. 3)
- ²⁸ Ten pat.
- ²⁹ S. Th. I-II, q. 68, a. 6.
- ³⁰ Sent., lib. 3, dist. 34, q. 1, a. 3.
- ³¹ Encyclical Of Pope Leo XIII On The Holy Spirit Divinum Illud Munus, 9 // www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents.
- ³² Sent., lib. 3, dist. 34, q. 1, a. 3: „Dona est ipsa Divinitas ab homine participata suo modo”.
- ³³ S. Th. I-II, q. 68, a. 3.
- ³⁴ S. Th. I-II, q. 68, a. 2.
- ³⁵ Blunt H. F. LL.D. *Life with the Holy Ghost*. Milwaukee, 1943, p. 49.
- ³⁶ Henry A-M. OP. *The Holy Spirit*. Hawthorn, 1960, p. 103.
- ³⁷ Cayré F. S. *Augustin et la vie théologique*. Tournai, 1959, p. 21.
- ³⁸ Blunt H. F. LL.D. *Life with the Holy Ghost*. Milwaukee, 1943, p. 52.
- ³⁹ Ten pat.
- ⁴⁰ 3 lib. Sent. dist. 34, q. 1, a. 2.
- ⁴¹ S. Th. I-II, q. 68, a. 4.
- ⁴² Ten pat.
- ⁴³ Ten pat.
- ⁴⁴ S. Th. II-II, q. 19, a. 1.
- ⁴⁵ Ten pat.
- ⁴⁶ Ten pat.
- ⁴⁷ S. Th. II-II, q. 19, a. 1, ad 3.
- ⁴⁸ S. Th. II-II, q. 19, a. 1.
- ⁴⁹ S. Th. II-II, q. 19, a. 3.
- ⁵⁰ S. Th. II-II, q. 19, a. 4.
- ⁵¹ Sent., lib. 3, dist. 34, 5.
- ⁵² Jonas Paulius II. *Žengiant per vilties slenkstį*. Vilnius, 1995, p. 175.
- ⁵³ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950. P. 22.
- ⁵⁴ Blunt H. F. LL.D. *Life with the Holy Ghost*. Milwaukee, 1943, p. 124.
- ⁵⁵ S. Th. II-II, q. 19, a. 8.
- ⁵⁶ Ten pat.
- ⁵⁷ Blunt H. F. LL.D. *Life with the Holy Ghost*. Milwaukee, 1943, p. 127.
- ⁵⁸ Sent., lib. 3, dist. 34, q. 2, a. 3.
- ⁵⁹ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 110.

- ⁶⁰ S. *Thomae Aquinatis*. Scriptum super sententiis, lib. 3, dist. 34, q. 2, a. 3.
- ⁶¹ Pope John Paul II. *The Spirit: Source of New Life // The Spirit, Giver of Life and Love: A Catechesis on The Creed*. Boston, 1996, p. 382.
- ⁶² S. Th. II-II, q. 19, a. 9.
- ⁶³ Ten pat.
- ⁶⁴ S. Th. II-II, q. 19, a. 9, ad 4.
- ⁶⁵ S. Th. II-II, q. 19, a. 12.
- ⁶⁶ Journet C. *Les Dons du Saint-Esprit*. Fribourg, 1972, p. 18.
- ⁶⁷ Blunt H. F. LL.D. *Life with the Holy Ghost*. Milwaukee, 1943, p. 88.
- ⁶⁸ Kuzavinis K. *Lotynų - lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius, 1996, p. 339.
- ⁶⁹ S. Th. II-II, q. 139, a. 1.
- ⁷⁰ Blunt H. F. LL.D. *Life with the Holy Ghost*. Milwaukee, 1943, p. 93.
- ⁷¹ Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine, 1955, p. 283.
- ⁷² S. Th. II-II, q. 139, a. 1.
- ⁷³ Ten pat.
- ⁷⁴ Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine, 1955, p. 282.
- ⁷⁵ S. *Thomae Aquinatis*. Scriptum super sententiis, lib. 3, dist. 34, q. 3, a. 1, sol. 1.
- ⁷⁶ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 149.
- ⁷⁷ Pope John Paul II. *The Spirit: Source of New Life // The Spirit, Giver of Life and Love: A Catechesis on The Creed*. Boston, 1996, p. 382: „...especially in martyrdom; in martyrdom of blood, but also in that of the heart and in the martyrdom of illness, weakness and infirmity“.
- ⁷⁸ S. Th. II-II, q. 124, a. 3.
- ⁷⁹ S. Th. II-II, q. 124, a. 2.
- ⁸⁰ Riaud A. CSSp. *L'action du Saint-Esprit dans nos ames*. Paris, 1952, p. 92.
- ⁸¹ S. Th. II-II, q. 139, a. 2, ad 3.
- ⁸² S. Th. II-II, q. 136, a. 1.
- ⁸³ Ten pat.
- ⁸⁴ S. Th. II-II, q. 136, a. 5.
- ⁸⁵ Blunt H. F. LL.D. *Life with the Holy Ghost*. Milwaukee, 1943, p. 93.
- ⁸⁶ S. Th. II-II, q. 139, a. 2, ad 1.
- ⁸⁷ S. Th. II-II, q. 139, a. 2.
- ⁸⁸ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 63.
- ⁸⁹ Kuzavinis K. *Lotynų - lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius, 1996, p. 651.
- ⁹⁰ S. Th. II-II, q. 101, a. 1.
- ⁹¹ Ten pat.
- ⁹² S. Th. II-II, q. 101, a. 2.
- ⁹³ S. Th. II-II, q. 121, a. 1.
- ⁹⁴ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 86.
- ⁹⁵ S. Th. II-II, q. 121, a. 1, ad 1.
- ⁹⁶ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 88.
- ⁹⁷ S. Th. II-II, q. 121, a. 1, ad 2.
- ⁹⁸ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 79.
- ⁹⁹ Ponsard C. *Les dons du Saint - Esprit // Famille chrétienne*, Nr. 1270, Paris, 2002, p. 22.
- ¹⁰⁰ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 194.
- ¹⁰¹ Pope John Paul II. *The Spirit: Source of New Life // The Spirit, Giver of Life and Love: A Catechesis on The Creed*. Boston, 1996, p. 382.
- ¹⁰² S. Th. II-II, q. 121, a. 1, ad 3.
- ¹⁰³ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 89.
- ¹⁰⁴ Vatikano II Susirinkimo nutarimai. *Dekretas dėl ekumenizmo*, 2.
- ¹⁰⁵ S. Th. II-II, q. 121, a. 2.
- ¹⁰⁶ S. Th. II-II, q. 157, a. 4, ad 1.
- ¹⁰⁷ S. Th. II-II, q. 121, a. 2, ad 3.
- ¹⁰⁸ S. Th. II-II, q. 157, a. 4, ad 1.
- ¹⁰⁹ S. Th. II-II, q. 45, a. 2, ad 2.
- ¹¹⁰ Aristotelis. *Rinkiniai raštai*. Vilnius, 1990, 175-176.
- ¹¹¹ S. Th. II-II, q. 45, a. 1.
- ¹¹² S. Th. II-II, q. 45, a. 1, ad 2.
- ¹¹³ Jonas Paulius II. Enciklika *Fides et ratio*, 44 // LOGOS, Nr. 16, Vilnius, 1999.
- ¹¹⁴ Ten pat.
- ¹¹⁵ S. Th. II-II, q. 45, a. 1.
- ¹¹⁶ Riaud A. CSSp. *L'action du Saint-Esprit dans nos ames*. Paris, 1952, p. 76.
- ¹¹⁷ Sent., lib. 3, dist. 35, q. 2, a. 1, sol. 1.
- ¹¹⁸ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 2715.

- ¹¹⁹ S. Th. II-II, q. 45, a. 1, ad 2.
- ¹²⁰ Jonas Paulius II. Enciklika *Fides et ratio*, 44 // LOGOS, Nr. 16, Vilnius, 1999.
- ¹²¹ Sent., lib. 3, dist. 35, q. 2, a. 1, sol. 1.
- ¹²² S. Th. II-II, q. 45, a. 3.
- ¹²³ S. Th. II-II, q. 45, a. 3, ad 3.
- ¹²⁴ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 207.
- ¹²⁵ S. Th. II-II, q. 45, a. 6, ad 3.
- ¹²⁶ S. Th. II-II, q. 45, a. 6.
- ¹²⁷ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 209.
- ¹²⁸ S. Th. II-II, q. 45, a. 6.
- ¹²⁹ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 474.
- ¹³⁰ S. Th. II-II, q. 8, a. 1.
- ¹³¹ Ten pat.
- ¹³² Aristotelis. *Rinkiniai raštai*. Vilnius, 1990, p. 393.
- ¹³³ S. Th. II-II, q. 8, a. 1.
- ¹³⁴ Ten pat.
- ¹³⁵ S. Th. II-II, q. 8, a. 1, ad 1.
- ¹³⁶ Vatikano II Susirinkimo nutarimai. *Dogminė konstitucija apie apreiškimą*, 6. Vilnius, 2001.
- ¹³⁷ S. Th. II-II, q. 8, a. 2.
- ¹³⁸ Vatikano II Susirinkimo nutarimai. *Dogminė konstitucija apie apreiškimą*, 5. Vilnius, 2001.
- ¹³⁹ Blunt H. F. LL.D. *Life with the Holy Ghost*. Milwaukee. 1943, p. 69-70.
- ¹⁴⁰ S. Th. II-II, q. 8, a. 4: „Donum intellectus illustrat mentem hominis, ut cognoscat veritatem quamdam supernaturalem“.
- ¹⁴¹ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 129.
- ¹⁴² Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine, 1955, p. 207.
- ¹⁴³ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 131.
- ¹⁴⁴ S. Th. II-II, q. 8, a. 2.
- ¹⁴⁵ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 129.
- ¹⁴⁶ Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine, 1955, p. 210.
- ¹⁴⁷ Šventojo Tėvo Jono Paulius II apaštalinė adhortacija *Catechesi traedendi*, 30. Vilnius, 1996.
- ¹⁴⁸ Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine, 1955, p. 209.
- ¹⁴⁹ S. Th. II-II, q. 8, a. 3.
- ¹⁵⁰ Ten pat.
- ¹⁵¹ Ratzinger J. *Bažnytiniai judėjimai ir jų teologinis apibrėžimas // Naujųjų judėjimų judėjimas Bažnyčioje*. Vilnius, 1999, p. 54.
- ¹⁵² Saint Augustin. *Explication du Sermon sur la Montagne*. Clamesy, 1981, p. 27.
- ¹⁵³ S. Th. II-II, q. 8, a. 7.
- ¹⁵⁴ Ten pat.
- ¹⁵⁵ S. Th. II-II, q. 8, a. 7.
- ¹⁵⁶ Kuzavinis K. *Lotynų - lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius, 1996, p. 773.
- ¹⁵⁷ S. Th. II-II, q. 9, a. 1, ad 1.
- ¹⁵⁸ S. Th. I, q. 3, a. 7.
- ¹⁵⁹ S. Th. II-II, q. 9, a. 1, ad 1.
- ¹⁶⁰ S. Th. II-II, q. 9, a. 3.
- ¹⁶¹ Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine, 1955, p. 216.
- ¹⁶² Vatikano II Susirinkimo nutarimai. *Dogminė konstitucija apie apreiškimą*, 5. Vilnius, 2001.
- ¹⁶³ S. Th. II-II, q. 9, a. 1.
- ¹⁶⁴ Pope John Paul II. *The Spirit: Source of New Life // The Spirit, Giver of Life and Love: A Catechesis on The Creed*. Boston. 1996, p. 381: „The gift of knowledge is the supernatural capacity to see and to determine with precision the content of revelation“.
- ¹⁶⁵ S. Th. II-II, q. 9, a. 1, ad 2.
- ¹⁶⁶ S. Th. II-II, q. 9, a. 2.
- ¹⁶⁷ Ten pat.
- ¹⁶⁸ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 175.
- ¹⁶⁹ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 34.
- ¹⁷⁰ Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine, 1955, p. 219.
- ¹⁷¹ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 138.
- ¹⁷² S. Th. II-II, q. 9, a. 4.
- ¹⁷³ Monléon A-M. OP. *Les dons du Saint-Esprit // Ephata. Le missel de la vie chrétienne*. Paris, 1988, p. 891.
- ¹⁷⁴ S. Th. II-II, q. 9, a. 4, ad 1.
- ¹⁷⁵ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1431.
- ¹⁷⁶ S. Th. II-II, q. 9, a. 4, ad 2.
- ¹⁷⁷ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 178.

- ¹⁷⁸ S. Th. II-II, q. 9, a. 4, ad 1.
- ¹⁷⁹ S. Th. II-II, q. 52, a. 1, ad 1.
- ¹⁸⁰ Sent., lib. 3, dist. 35, q. 2, a. 4.
- ¹⁸¹ Rubšys A. *Raktas į Naująjį Testamentą*. D. II. Vilnius, 1997, p. 290.
- ¹⁸² Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine, 1955, p. 293.
- ¹⁸³ S. Th. II-II, q. 52, a. 2, ad 3.
- ¹⁸⁴ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 232.
- ¹⁸⁵ Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine, 1955, p. 266.
- ¹⁸⁶ Pope John Paul II. *The Spirit: Source of New Life // The Spirit, Giver of Life and Love: A Catechesis on The Creed*. Boston, 1996, p. 382: „With the gift of counsel the Holy Spirit gives a supernatural ability to regulate one's personal life“.
- ¹⁸⁷ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 230.
- ¹⁸⁸ Ten pat.
- ¹⁸⁹ S. Th. II-II, q. 52, a. 4, ad 2: „Consilium, secundum quod est donum Spiritus Sancti, dirigit nos in omnibus quae ordinatur in finem vitae aeternae“.
- ¹⁹⁰ Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine, 1955, p. 269.
- ¹⁹¹ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 230.
- ¹⁹² Saint Augustin. *Explication du Sermon sur la Montagne*. Clamesy, 1981, p. 30.
- ¹⁹³ S. Th. II-II, q. 52, a. 4.
- ¹⁹⁴ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 233.
- ¹⁹⁵ Jonas Paulius II. Enciklika *Dives in misericordia*, 3 // www.lcn.lt/b_dokumentai.
- ¹⁹⁶ Anzenbacher A. *Etikos įvadas*. Vilnius, 1998, p. 138.
- ¹⁹⁷ Aristotelis. *Rinktiniai raštai*. Vilnius, 1990, p. 90-91. 111.
- ¹⁹⁸ S. Th. I-II, q. 63, a. 3.
- ¹⁹⁹ Rikhof H. *Teologo kūrybingumas - akvinietiška Aristotelio dorybės sąvokos transformacija // 9-oji šv. Tomo Akviniėčio vasaros mokykla. Seminarai. Paskaitos. Lietuviški tekstai*. Trakai, 2002, p. 51.
- ²⁰⁰ Ten pat, p. 49.
- ²⁰¹ S. Th. I-II, q. 63, a. 3.
- ²⁰² S. Th. I-II, q. 63, a. 3, ad 3.
- ²⁰³ Froget B. *The Indwelling of the Holy Spirit in the Souls of the Just*. Westminster, 1955, p. 193.
- ²⁰⁴ Peschke K. H. *Krikščioniškoji etika. Bendroji moralinė teologija Vatikano II Susirinkimo dvasia*. T. I. Vilnius, 1997, p. 343.
- ²⁰⁵ S. Th. I-II, q. 62, a. 1. // 9-oji šv. Tomo Akviniėčio vasaros mokykla. Seminarai. Paskaitos. Lietuviški tekstai. Trakai, 2002, p. 23.
- ²⁰⁶ S. Th. I-II, q. 68, a. 4, ad 4.
- ²⁰⁷ Rikhof H. *Teologo kūrybingumas - akvinietiška Aristotelio dorybės sąvokos transformacija // 9-oji šv. Tomo Akviniėčio vasaros mokykla. Seminarai. Paskaitos. Lietuviški tekstai*. Trakai, 2002, p. 49.
- ²⁰⁸ S. Th. I-II, q. 68, a. 8.
- ²⁰⁹ Ten pat.
- ²¹⁰ Sent., lib. 3, dist. 34, q. 1, a. 1.
- ²¹¹ S. Th. I-II, q. 68, a. 4, ad 3.
- ²¹² Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1805; 1812.
- ²¹³ Ten pat, 1831.
- ²¹⁴ S. Th. I-II, q. 68, a. 1.
- ²¹⁵ Ten pat.
- ²¹⁶ S. Th. II-II, q. 8, a. 6.
- ²¹⁷ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1814.
- ²¹⁸ S. Th. II-II, q. 8, a. 5, ad 3.
- ²¹⁹ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 129.
- ²²⁰ Ten pat, p. 138.
- ²²¹ Tėvas Kūdikėlio Jėzaus Marija Eugenijus. *Dvasios dvelksmas*. Vilnius, 1997, p. 93.
- ²²² S. Th. II-II, q. 8, a. 2.
- ²²³ Jonas Paulius II. Enciklika *Fides et ratio*, 42 // LOGOS. Nr. 16, Vilnius, 1999.
- ²²⁴ S. Th. II-II, q. 8, a. 4, ad 2.
- ²²⁵ Jonas Paulius II. Enciklika *Fides et ratio*, 43 // LOGOS. Nr. 16, Vilnius, 1999.
- ²²⁶ S. Th. II-II, q. 9, a. 2.
- ²²⁷ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 135.
- ²²⁸ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 174.
- ²²⁹ S. Th. II-II, q. 17, a. 2.
- ²³⁰ S. Th. II-II, q. 17, a. 2.
- ²³¹ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1817.
- ²³² S. Th. II-II, q. 19, a. 1, ad 2.
- ²³³ Riaud A. CSSp. *L'action du Saint-Esprit dans nos ames*. Paris, 1952, p. 101.

-
- ²³⁴ S. Th. II-II, q. 19, a. 1, ad 2.
²³⁵ Jonas Paulius II. Enciklika *Dives in misericordia*, 14 // www.lcn.lt/b_dokumentai.
²³⁶ S. Th. II-II, q. 19, a. 9, ad 1; ad 2.
²³⁷ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 26.
²³⁸ S. Th. II-II, q. 19, a. 10, ad 2.
²³⁹ Jonas Paulius II. *Žengiant per vilties slenkstį*. Vilnius, 1995, p. 175.
²⁴⁰ S. Th. II-II, q. 19, a. 10, ad 2.
²⁴¹ S. Th. II-II, q. 139, a. 2, ad 2: „Caritas est radix omnium donorum et virtutem“.
²⁴² S. Th. I-II, q. 66, a. 6.
²⁴³ Ten pat.
²⁴⁴ Monléon A-M. OP. *Les dons du Saint-Esprit // Ephata. Le missel de la vie chrétienne*. Paris, 1988, p. 892.
²⁴⁵ Ten pat.
²⁴⁶ S. Th. II-II, q. 8, a. 4.
²⁴⁷ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 92.
²⁴⁸ Ten pat.
²⁴⁹ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 206.
²⁵⁰ S. Th. II-II, q. 45, a. 6, ad 1.
²⁵¹ S. Th. II-II, q. 52, a. 2.
²⁵² Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1806.
²⁵³ S. Th. II-II, q. 47, a. 1, ad 3.
²⁵⁴ S. Th. II-II, q. 47, a. 2, ad 1.
²⁵⁵ Ten pat.
²⁵⁶ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1817.
²⁵⁷ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 230.
²⁵⁸ S. Th. II-II, q. 47, a. 1, ad 2.
²⁵⁹ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 229.
²⁶⁰ S. Th. II-II, q. 52, a. 2.
²⁶¹ S. Th. II-II, q. 57, a. 1.
²⁶² Aristotelis. *Rinkiniai raštai*. Vilnius, 1990, p. 156.
²⁶³ S. Th. II-II, q. 57, a. 1.
²⁶⁴ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1807.
²⁶⁵ S. Th. II-II, q. 81, a. 5, ad 3.
²⁶⁶ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 189.
²⁶⁷ Ten pat, p. 190.
²⁶⁸ Ten pat, p. 191.
²⁶⁹ S. Th. II-II, q. 58, a. 5.
²⁷⁰ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 87.
²⁷¹ Ten pat, p. 88.
²⁷² S. Th. II-II, q. 123, a. 2; a. 3.
²⁷³ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1808.
²⁷⁴ S. Th. II-II, q. 123, a. 6, ad 1.
²⁷⁵ Gardeil A. OP. *Le Saint-Esprit dans la vie chrétienne*. Paris, 1950, p. 53.
²⁷⁶ Faivre N. *L'Esprit - Saint ses dons*. Bourg-la-Reine. 1955, p. 284.
²⁷⁷ S. Th. II-II, q. 141, a. 1, ad 3.
²⁷⁸ S. Th. II-II, q. 141, a. 1, ad 1.
²⁷⁹ Kuzavinis K. *Lotynų - lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius, 1996, p. 852.
²⁸⁰ S. Th. II-II, q. 141, a. 1.
²⁸¹ Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 405.
²⁸² Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 114.
²⁸³ S. Th. II-II, q. 141, a. 1, ad 3.
²⁸⁴ Philippe M-D. *Le Mystère du Christ crucifié et glorifié*. Paris, 1996, p. 114.